

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΜΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ, ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙ
ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

ΤΣΙΩΛΑ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΝΑΞΑΚΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ

ΠΡΕΒΕΖΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2019

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΜΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ, ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ
ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙ
ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

ΤΣΙΩΛΑ ΔΗΜΗΤΡΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΝΑΞΑΚΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ

ΠΡΕΒΕΖΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2019

**SOCIAL AND SOLIDARITY ECONOMY AND THE
IMPLEMENTATIONS IN GREECE OF CRISIS**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Πρέβεζα, Ιούνιος 2019

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων Καθηγητής

Ναζάκης Χαρίλαος

Καθηγητής

2. Μέλος Επιτροπής

Καραμάνης Κωνσταντίνος

Αν. Καθηγητής

3. Μέλος Επιτροπής

Γαλανού Αικατερίνη

Αν. Καθηγήτρια

Πρόεδρος Τμήματος

Ναζάκης Χαρίλαος

Καθηγητής

© Τσιώλα, Δήμητρα, 2019.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις διατάξεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Τσιώλα, Δήμητρα

Υπογραφή

Περίληψη

Ζούμε σε μία εποχή που οι παραδοσιακές βεβαιότητες για τον ρόλο της κυβέρνησης, την εργασία, τις ανθρώπινες σχέσεις φαίνεται να επαναπροσδιορίζονται και να αναδιαμορφώνονται σύμφωνα με τις ιδιοτροπίες μιας δύναμης η οποία λειτουργεί πέρα από κάθε έλεγχο ή λογική. Επίσης είναι σαφές ότι όλο και περισσότεροι άνθρωποι από όλα τα κοινωνικά στρώματα αναζητούν πραγματικά εναλλακτικές λύσεις προς την κατεύθυνση της κοινωνίας. Στο επίκεντρο αυτής της επιθυμίας για αλλαγή είναι η αίσθηση ότι τα οικονομικά θεσμικά όργανα είναι πέρα από τον έλεγχό μας. Οι κοινωνικές αξίες διαβρώνονται από μία ιδεολογία που λέει ότι όλα είναι υποτακτικά στην αγορά.

Η συλλογική απάντηση των ανθρώπων που βρέθηκαν στο κέντρο αυτών των εξελίξεων και υπήρξαν σε καθεστώς ανεργίας ή εργασιακής επισφάλειας στην Ελλάδα, ήταν η δημιουργία συνεργατικών και αυτοδιαχειριζόμενων δομών εργασίας. Ανάμεσα στην αγορά και το κράτος οργάνωσαν δημιουργικές αντιστάσεις παραγωγής κοινών αγαθών με σκοπό αφενός το βιοπορισμό και αφετέρου την κάλυψη κοινωνικών αναγκών. Εντός αυτής της αλληλέγγυας οικονομίας διακρίνονται δύο τάσεις, η πρώτη, με την οποία και θα ασχοληθούμε διεξοδικά στην παρούσα εργασία, ταυτίζεται με την αλληλέγγυα διάσταση και υιοθετεί μία στάση αμφισβήτησης του υπάρχοντος οικονομικού συστήματος. Βασίζεται στις συλλογικότητες και δημιουργεί ισχυρούς δεσμούς στήριξης και αλληλεγγύης με άλλες κινηματικές διαδικασίες. Η δεύτερη τάση, της κοινωνικής οικονομίας δεν δεσμεύεται από τέτοια χαρακτηριστικά, αλλά αποσκοπεί στον εξανθρωπισμό της καπιταλιστικής οικονομίας.

Από την άλλη πλευρά οι καταναλωτές αναμένουν ότι οι επιχειρήσεις θα πρέπει να συμπεριφέρονται υπεύθυνα στις κοινότητες, να σέβονται το περιβάλλον και να αντιμετωπίζουν δίκαια τους εργαζόμενους. Δεν είναι πλέον αρκετό να διατίθενται στην αγορά προϊόντα και υπηρεσίες ποιότητας. Οι καταναλωτές ενδιαφέρονται για τον τρόπο με τον οποίο αυτά τα προϊόντα ήρθαν στην αγορά. Τα μαζικά μποϊκοτάζ τέτοιων εταιριών είναι απόδειξη αυτών.

Η παρούσα εργασία ασχολείται με την αλληλέγγυα οικονομία και τα εγχειρήματά της στην Ελλάδα της κρίσης. Για τη συγγραφή της χρησιμοποιήθηκε διεθνής και ελληνική βιβλιογραφία στο πρώτο μέρος, καθώς και η μελέτη υφιστάμενου παραδείγματος κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας στην Ελλάδα στο δεύτερο μέρος της εργασίας.

Λέξεις κλειδιά: κοινωνική οικονομία, αλληλέγγυα οικονομία, αυτοδιαχείριση

Abstract

We live at a time when the traditional certainties about the role of government, labor, and human relationships seem to be redefined and remodeled according to the whims of a force that works beyond any control or logic. It is also clear that more and more people from all walks of life are genuinely looking for alternatives in the direction of society. At the heart of this desire for change is the sense that financial institutions are beyond our control. Social values are eroded by an ideology that says everything is subordinate to the market.

The collective response of the people who were at the center of these developments and were in a state of unemployment or job insecurity in Greece was the creation of cooperative and self-managed working structures. Between the market and the state organized creative resistances for the production of common goods with the aim of livelihood and on the other hand the coverage of social needs. Within this solidarity economy two tendencies are distinguished, the first, with which we will be deeply involved in this work, is identified with the solidarity dimension and adopts an attitude of questioning the existing economic system. It is based on collectives and creates strong links of support and solidarity with other kinematic processes. The second trend of the social economy is not bound by such features, but is aimed at humanizing the capitalist economy.

On the other hand, consumers expect companies to behave responsibly in communities, respect the environment and deal fairly with workers. It is no longer enough to market quality products and services. Consumers are interested in the way these products came into the market. Massive boycott of such companies is proof of these. The present work deals with the solidarity economy and its ventures in Greece of the crisis. For its writing, international and Greek bibliography was used in the first part, as well as the study of an existing example of a social and solidarity economy in Greece in the second part of the thesis.

Key words: social economy, solidarity economy, workers' self-management

Περιεχόμενα

ΜΕΡΟΣ 1	1
Κεφάλαιο1 Κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία και αυτοοργάνωση	1
1.1 Εισαγωγή	1
1.2 Ο Ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας και του Τρίτου Τομέα.....	1
1.2.1 Στόχοι της Κοινωνικής οικονομίας	2
1.2.3 Αρχές της Κοινωνικής Οικονομίας	4
1.3 Αλληλέγγυα Οικονομία και αυτοοργάνωση	5
1.3.1 Το παγκόσμιο όραμα για μια οικονομία της αλληλεγγύης	6
1.3.2 Αλληλεγγύη και αυτοδιαχείριση.....	7
1.3.3 Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν. Σ. Επ.).....	8
1.4 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ).....	10
Κεφάλαιο 2 Ιστορική αναδρομή και παραδείγματα κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας ανά τον κόσμο	12
2.1 Ιστορική αναδρομή	12
2.2 Ο συνεταιρισμός του Μοντραγκόν στην Ισπανία.....	13
2.3 Οι συνεταιρισμοί στη περιοχή Εμίλια Ρομάνα στην Ιταλία.....	16
2.4 Ο αγροτικός συνεταιρισμός στα Αμπελάκια	18
2.5 Θεσμικό πλαίσιο αγροτικών συνεταιρισμών στην Ελλάδα σήμερα	20
2.6 Τα Κοινωνικά Ιατρεία και Φαρμακεία	21
2.7 Το πείραμα της Αργεντινής.....	23
2.7.1 Τα συνεργατικά εγχειρήματα στην Αργεντινή.....	27
2.7.2 Η κατάσταση των συνεταιρισμών στην Αργεντινή σήμερα.....	28
2.8 Συμπεράσματα	29
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	32
Κεφάλαιο 3 Η Περίπτωση της ΒΙΟΜΕ	32
3.1 Εισαγωγή.....	32
3.1.1 Παρουσίαση της Επιχείρησης.....	32
3.1.2 Οικονομικά Προβλήματα	33
3.1.3 Το Εργοστάσιο της ΒΙΟΜΕ.....	34
3.1.4 Η επαναλειτουργία του εργοστασίου της Βιομέ	36
3.1.5 Προσφορά στην τοπική κοινωνία και το Εργατικό Ιατρείο της ΒΙΟΜΕ	38
3.2 Υλικά και Μέθοδοι	40
3.2.1 Μεθοδολογία της έρευνας - Γενικά.....	40

3.2.2 Περιγραφή της έρευνας.....	43
3.3 Αποτελέσματα.....	44
3.4 Συζήτηση	48
Κεφάλαιο 4.....	52
Συμπεράσματα.....	52
Παράρτημα	56
Ερωτήσεις συνέντευξης	56

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1 Επιγραφή στην είσοδο του εργοστασίου της FanSiPat – Zanon (πηγή: www.workerscontrol.net).....	25
Εικόνα 2 Στιγμιότυπο από το χώρο εργασίας στο εργοστάσιο FanSiPat – Zanon (πηγή: www.workerscontrol.net).....	27
Εικόνα 3 Μέλη του αυτοδιαχειριζόμενου εργοστασίου της BIOME (Πηγή:www.presspublica.com)	36
Εικόνα 4 Στιγμιότυπο από το χώρο εργασίας στη BIOME (Πηγή:www.workerscontrol.net)	38

ΜΕΡΟΣ 1

Κεφάλαιο1 Κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία και αυτοοργάνωση

1.1 Εισαγωγή

Στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται έμφαση στους βασικούς ορισμούς που αφορούν την «κοινωνική οικονομία», την «αλληλέγγυα οικονομία» και την «αυτοοργάνωση». Ο Τρίτος τομέας, εννοιολογικά περιλαμβάνει την Κοινωνική Οικονομία, την Αλληλέγγυα Οικονομία και τον Μη Κερδοσκοπικό Τομέα, έννοιες τις οποίες θα αναλύσουμε σε αυτό το κεφάλαιο.

Η κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα παρουσιάζεται μέσα από δύο βασικές κατηγορίες με τις οποίες θα ασχοληθούμε εκτενέστερα στα επόμενα κεφάλαια:

- Η πρώτη μεγάλη κατηγορία σχετίζεται με δράσεις πολιτών όπως είναι τα τοπικά δίκτυα αλληλεγγύης, οι εθελοντικές δράσεις μικρής κλίμακας σε επίπεδο γειτονιάς και οι ομάδες πολιτών που σχετίζονται με την κινηματική δραστηριοποίηση. Τα βασικά της χαρακτηριστικά είναι η συνήθως μη χρηματοδοτούμενη δραστηριότητα, η νομική σύσταση, ο τοπικός χαρακτήρας των φορέων και η συσχέτιση με τον πολιτικό ακτιβισμό.
- Η δεύτερη κατηγορία σχετίζεται με φορείς και ιδρύματα που έχουν ως κοινό στοιχείο τη μη κερδοσκοπική δράση. Σε αυτή την κατηγορία μπορούν να συμπεριληφθούν οι Μη Κερδοσκοπικές Οργανώσεις, τα φιλανθρωπικά ιδρύματα κ.λ.π. Τα βασικά χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν αυτή τη κατηγορία από την προηγούμενη είναι το συγκεκριμένο πλαίσιο χρηματοδοτούμενης δραστηριοποίησης και η νομικά κατοχυρωμένη υπόσταση. (Αφουξενίδης Α. 2015)

1.2 Ο Ορισμός της Κοινωνικής Οικονομίας και του Τρίτου Τομέα

Σήμερα η έννοια της «κοινωνίας των πολιτών» παραμένει διαφορούμενη. Η χρήση της καλύπτει ένα ευρύ φάσμα φορέων, συλλογικοτήτων και θεσμών καθώς και ιδεών που σχετίζονται με τη δημοκρατία, την ατομική ελευθερία, τον πλουραλισμό και την αλληλεγγύη. Η Κοινωνική Οικονομία αποτελεί ένα ενδιαφέρον πεδίο διερεύνησης της

οικονομίας σε θέματα που αφορούν την πολιτική, την κουλτούρα και την ατομική και συλλογική δραστηριοποίηση.

Η Κοινωνική Οικονομία αποτελεί το χώρο της οικονομίας που βρίσκεται ανάμεσα στον Ιδιωτικό και το Δημόσιο τομέα και στον οποίο διεξάγονται οικονομικές δραστηριότητες με οικονομικούς και κοινωνικούς σκοπούς. Εκεί αναπτύσσονται δραστηριότητες από συλλογικές πρωτοβουλίες ανθρώπων που παράγουν κοινωνικά αγαθά για την ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών τις οποίες δεν καλύπτει το κράτος και ο ιδιωτικός τομέας.

Σύμφωνα με τον Ζακ Ντελόρ ο οποίος πρώτος οριοθέτησε με σαφήνεια τον Τρίτο Τομέα το 1979, « είναι μικρού μεγέθους αποκεντρωμένος, δημοκρατικά οργανωμένο, διακριτός από την παραδοσιακή οικονομία της αγοράς και από το δημόσιο τομέα και προβλέπει στην ικανοποίηση των αναγκών που δεν καλύπτονται από τους δύο άλλους τομείς».

Ο Τρίτος αυτός Τομέας χαρακτηρίζεται από συλλογικές δραστηριότητες ατόμων και κοινοτήτων προερχόμενες «εκ των κάτω» και οι οποίες αναπτύσσονται λόγω υπαρχουσών αναγκών και όχι από ενώσεις κεφαλαίων και συνιστά ή επιδιώκει ένα τρίτο εναλλακτικό οικονομικό σύστημα που αναπτύσσεται με διαφορετικούς οικονομικούς και κοινωνικούς όρους, αξίες και μορφικά και αξιακά χαρακτηριστικά από ότι η Κλασική Οικονομία της Αγοράς. (Νικολόπουλος Τ., Καπογιάννης Δ. 2014)

Συμπερασματικά, η Κοινωνική Οικονομία υλοποιείται από τους πολίτες – πρόσωπα. Από ενώσεις δηλαδή προσώπων που δραστηριοποιούνται με σκοπό την κάλυψη αναγκών που δεν ικανοποιούνται ή ικανοποιούνται μερικώς στη βάση τριών τουλάχιστον βασικών αξιών: εκούσια / ελεύθερη συμμετοχή, ισότητα / ισοτιμία μελών και τέλος αλληλεγγύη. Η οικονομία αυτή λειτουργεί στο πλαίσιο της λεγόμενης κοινωνίας των πολιτών και αποτελείται από άτομα που δεν επιδιώκουν την επίτευξη του μέγιστου κέρδους αλλά δραστηριοποιούνται προς την κοινωνική ωφέλεια και τη δημιουργία σχέσεων απασχόλησης.

1.2.1 Στόχοι της Κοινωνικής οικονομίας

Η Κοινωνική Οικονομία είναι μια πρωτοβουλία των πολιτών που δεν αποσκοπεί στο κέρδος, δηλαδή πρόκειται για την οικονομία των «πραγματικών αναγκών». Ο στόχος της λοιπόν είναι καταρχήν η κάλυψη βασικών αγαθών, μέσω ισοδίκαιης κατανομής των πόρων και σχέσεων αλληλεγγύης.

Ο ορισμός αυτός καλύπτει ένα ευρύ φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων, συνεταιρισμούς, τα διάφορα αλληλοβοηθητικά ταμεία (mutuelles), τις ενώσεις – συλλόγους, τα δίκτυα ανταλλαγής, το δίκαιο και αλληλέγγυο εμπόριο, τα κοινωφελή ιδρύματα, οι επιχειρήσεις ένταξης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Οι συνεταιρισμοί σύμφωνα με τη Διεθνή Συνεταιριστική Συμμαχία (International Co-operative Alliance ICA)¹, είναι αυτόνομες ενώσεις προσώπων που συγκροτούνται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεων διαμέσου μιας από κοινού ιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης.

Η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει οργανώσεις και πρακτικές με αυξημένη κοινωνική χρησιμότητα. Οι οργανώσεις αυτές είτε προσλαμβάνουν κατά προτεραιότητα πρόσωπα σε μειονεκτική κατάσταση, είτε τα βοηθούν να ξεκινήσουν μια δραστηριότητα, είτε οι ίδιες αναπτύσσουν μια αειφόρο – βιώσιμη δραστηριότητα ή αναπτύσσουν μορφές ανταλλαγής με αυστηρούς ποιοτικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς κανόνες.

Τα τελευταία χρόνια στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας αναδύθηκε ως σημαντικό φαινόμενο η κοινωνική επιχείρηση, αποτέλεσμα δημιουργίας μιας ομάδας ατόμων ή ενός κοινωνικού επιχειρηματία, οι οποίοι αποφασίζουν να επιδιώξουν ένα σαφώς προσδιορισμένο κοινωνικό σκοπό. Διοικείται με επιχειρηματικό τρόπο και πασχίζει διαρκώς για την διατήρηση της ισορροπίας της κοινωνικής και οικονομικής της διάστασης. Μπορεί να ονομάζεται και να έχει καταχωρηθεί ως συνεταιρισμός, ένωση, φιλανθρωπικό ίδρυμα, ιδιωτική επιχείρηση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα κ.τ.λ ανάλογα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία. Ωστόσο, το κύριο στοιχείο που τις διαφοροποιεί από τις παραδοσιακές ενώσεις ή τα φιλανθρωπικά ιδρύματα είναι ότι μέρος των εισοδημάτων τους προέρχεται από την εμπορική δραστηριότητα και συναλλαγές που αναπτύσσουν για κοινωνικό σκοπό αντί να εξαρτώνται από επιχορηγήσεις και δωρεές. (Οδηγός Ε.Ε 2003, 31-33)

Αναλυτικά οι δραστηριότητες της κοινωνικής οικονομίας μπορούν να ομαδοποιηθούν ως εξής:

¹Η Διεθνής Συνεταιριστική Συμμαχία (International Co-operative Alliance ICA) ιδρύθηκε το 1895 στο Λονδίνο και η έδρα της είναι στη Γενεύη. Στόχοι της είναι ο συντονισμός για την προώθηση, την ανάπτυξη, τον καθορισμό και την υπεράσπιση των Συνεταιριστικών Αρχών. Η ICA είναι ένας ανεξάρτητος οργανισμός που ενώνει, αντιπροσωπεύει και εξυπηρετεί τα εθνικά και διεθνή συνεταιριστικά κινήματα σε παγκόσμιο επίπεδο. Συνεργάζεται με πολλούς διεθνείς οργανισμούς και έχει ειδικό συμβουλευτικό ρόλο στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών και το συμβούλιο της Ευρώπης.

Βάσει του Νομικού καθεστώτος περιλαμβάνει:

- Συνεταιρισμούς
- Εταιρείες ή κοινωνίες αλληλοβοήθειας
- Σωματεία, ενώσεις, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς
- Ιδρύματα, φιλανθρωπικές, εθελοντικές και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις
- Ταμεία αλληλασφάλισης
- Μη κερδοσκοπικές παραγωγικές επιχειρήσεις
- Αναπτυξιακές συμπράξεις στα πλαίσια της κοινοτικής πρωτοβουλίας Equalκαι οργανισμούς

Η κοινωνική οικονομία θεωρείται φορέας – κλειδί για την υλοποίηση των στόχων της Λισαβόνας² γιατί α) δίνει έμφαση στην τοπική διάσταση και δημιουργεί θέσεις εργασίας , β) λειτουργεί ρυθμιστικά σε σημαντικές ανισοροπίες της αγοράς εργασίας, γ)αξιοποιεί τον ιδιωτικό τομέα, δ)παρέχει υπηρεσίες που συμβάλλουν στη συμφιλίωση της εργασιακής και οικογενειακής ζωής και προωθούν τη γυναικεία απασχόληση, ε)προωθεί τις συμπράξεις δημοσίου – ιδιωτικού τομέα και μπορεί να συνδράμει στη μείωση του κόστους μέσω της ανάθεσης έργου από το δημόσιο τομέα και την αξιοποίηση εθελοντικής εργασίας και στ) προωθεί την κοινωνική συμμετοχή και υπευθυνότητα και συνεισφέρει στη δημιουργία τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου.(Αδάμ Σοφία, 2010)

1.2.3 Αρχές της Κοινωνικής Οικονομίας

Οι βασικές αρχές που διέπουν την Κοινωνική Οικονομία είναι εξής:

- Η ελεύθερη συμμετοχή
- Η δημοκρατική διοίκηση : «ένα πρόσωπο, μια ψήφος»
- Η δίκαιη διανομή του πλεονάσματος
- Το αδιαίρετο, ολικώς ή μερικώς, του ίδιου κεφαλαίου
- Η αλληλεγγύη
- Το προβάδισμα του ατόμου έναντι του κεφαλαίου
- Η ανεξαρτησία απέναντι στο κράτος ή σε κάθε δημόσια συλλογικότητα

² Η Συνθήκη της Λισσαβόνας είναι διεθνής συνθήκη που υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007 στη σύνοδο κορυφής της Λισσαβόνας.

1.3 Αλληλεγγύη Οικονομία και αυτοοργάνωση

Αλληλεγγύη θεωρείται η έκφραση συμπάθειας και εκδήλωση ενδιαφέροντος απέναντι σε ένα συνάνθρωπο, παράλληλα όμως θεωρείται και άσκηση υπευθυνότητας ενός ενεργού πολίτη ο οποίος ενδιαφέρεται για το «κοινό καλό», για την απόδοση μιας ορισμένης μορφής κοινωνικής δικαιοσύνης. Σε συνθήκες κρίσεις οι άνθρωποι ενώνουν τις δυνάμεις τους με αποτέλεσμα τη συλλογική δράση η οποία σε καταστάσεις δύσκολες ενδείκνυται σε σχέση με την μεμονωμένη ατομική πρωτοβουλία. Η από κοινού αντιμετώπιση καταστάσεων, η αλληλοβοήθεια και αλληλοϋποστήριξη, οι κοινοί στόχοι και τα ιδανικά αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά της αλληλεγγύης. Η αλληλεγγύη λοιπόν δεν περιορίζεται σε μια ηθική υποχρέωση αλλά διευρύνεται για να αποκτήσει πολιτική και οικονομική σημασία.

Σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε οι περισσότεροι άνθρωποι αντιλαμβάνονται ότι ο καπιταλισμός έχει μετατρέψει τις ζωές μας και τον πλανήτη μας σε εμπόρευμα. Ένα σύστημα που είναι περιβαλλοντικά μη βιώσιμο και κοινωνικά άδικο και δεν είναι σε θέση να εγγυηθεί την ευτυχία και τις αξιοπρεπείς συνθήκες ζωής όλων των ανθρώπων. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο βιώνουν επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης και εμφάνιση της φτώχειας. Στο πλαίσιο αυτό αναδείχθηκαν οικονομικές πρωτοβουλίες βασιζόμενες στην αλληλεγγύη, ανακαλύπτοντας εκ νέου τις διαχρονικές πρακτικές και τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά και προσαρμόζοντάς τα στις νέες τεχνολογίες και σε άλλους σύγχρονους ανανεωτικούς πόρους.

Η κοινωνική αλληλεγγύη περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα πρακτικών που καλύπτουν οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές πολιτικές διαστάσεις. Τα τελευταία χρόνια αναδύεται ένα παγκόσμιο κίνημα Κοινωνικής Αλληλεγγύης Οικονομίας υπό την ηγεσία των πολιτών με στόχο την συστηματική αλλαγή για να οικοδομηθεί μια οικονομία και μια κοινωνία που εξυπηρετεί ανθρώπους. Η Κοινωνική Αλληλεγγύη Οικονομία βασίζεται σε τοπικές πρωτοβουλίες που συνδέονται ολοένα και περισσότερο σε παγκόσμιο επίπεδο με ένα πλαίσιο βασισμένο στην αλληλεγγύη, την ισότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την αυτοδιάθεση, την αμοιβαιότητα και τη συνεργασία.

Σύμφωνα με τα μέλη του RIDESS(απόσπασμα του παγκόσμιου οράματος για μια οικονομία κοινωνικής αλληλεγγύης: Συγκρίσεις και διαφορές στις έννοιες, ορισμούς και πλαίσια, έγγραφο που κυκλοφόρησε το RIDESSτο 2015 ως μέρος μιας διαδικασίας διαλόγου μεταξύ των δικτύων μελών της Ευρώπης από το 2013): Η οικονομία της

κοινωνικής αλληλεγγύης είναι μια εναλλακτική λύση στον καπιταλισμό και σε άλλα κρατικά κυριαρχούμενα οικονομικά συστήματα. Στην Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία οι απλοί άνθρωποι διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση όλων των διαστάσεων της ανθρώπινης ζωής, είτε αυτή είναι οικονομική, κοινωνική, πολιτική ή περιβαλλοντική. Η κοινωνική αλληλεγγύη υπάρχει σε όλους τους τομείς της οικονομίας παραγωγής, χρηματοδότησης, διανομής, ανταλλαγής και κατανάλωσης. Δεν αναφέρεται μόνο στους φτωχούς αλλά προσπαθεί να ξεπεράσει τις ανισότητες σε όλες τις κατηγορίες της κοινωνίας.

Συμπερασματικά, ο όρος αλληλέγγυα οικονομία παραπέμπει σε περισσότερο ριζοσπαστικές πρακτικές οι οποίες αναδύθηκαν στο πλαίσιο κοινωνικών κινημάτων (π.χ κατελιμμένα εργοστάσια στη Αργεντινή μετά την κρίση). Ο όρος κοινωνική οικονομία παραπέμπει στη συνεταιριστική παράδοση της Ευρώπης, επιδεικνύοντας ένα πλουραλισμό στις ιδεολογικές καταβολές. (Αδάμ Σοφία, 2010)

1.3.1 Το παγκόσμιο όραμα για μια οικονομία της αλληλεγγύης

Σε διάφορες εθνικές νομοθεσίες θεσπίστηκαν διαφορετικά νομοθετικά πλαίσια τα οποία τείνουν να επιβεβαιώνουν ότι έχουμε να κάνουμε με ένα πρωτότυπο είδος επιχειρηματικότητας. Το ιταλικό κοινοβούλιο υπήρξε πρωτοπόρο σε αυτό το θέμα εισάγοντας το 1991 καθεστώς «κοινωνικού συνεταιρισμού». Αυτή η νέα νομική μορφή ήταν από την αρχή πολύ επιτυχημένη και η εξέλιξη των κοινωνικών συνεταιρισμών εξακολουθεί να ακολουθείται από τις κυβερνήσεις άλλων χωρών. Το 1995 το Βέλγιο με τη σειρά του εισήγαγε στη νομοθεσία του την έννοια μιας εταιρίας που δημιουργήθηκε για κοινωνικούς σκοπούς, ενώ η Πορτογαλία εισήγαγε το καθεστώς του «κοινωνικού αλληλέγγυου συνεταιρισμού» και την Ελλάδα με το καθεστώς των «κοινωνικών συνεταιρισμών με περιορισμένη ευθύνη» το 1998 και 1999 αντίστοιχα.

Η πρώτη γνωστή χρήση του όρου «αλληλέγγυα οικονομία» πηγαίνει πίσω στο 1937, στον Felipe Lorda Aliaz από τη Βαρκελώνη, που δημοσιεύτηκε στο Por Economía solidaria entreel campoyla ciudad (για την οικονομία της αλληλεγγύης μεταξύ των αγροτών και την πόλη» και ανήκε στην αναρχική ένωση CNTFAI. Δυστυχώς το καθεστώς του Φράνκο και ο εμφύλιος πόλεμος (1939) κατέστρεψαν όλες τις προσπάθειες για αλληλεγγύη.

Η επόμενη χρήση της έκφρασης είναι από τον Jorge Schostero οποίος δημοσίευσε ένα έγγραφο με τίτλο Manual de proyectos para una economía solidaria (Εγχειρίδιο για σχέδια οικονομικής αλληλεγγύης) το 1989 στη Κολομβία και είναι άμεσα συνδεδεμένο με το

συνεταιριστικό κίνημα στη χώρα. Στη Γαλλία ο Jean – Louis Laville είναι από τους πρώτους που μίλησε για κοινωνική αλληλεγγύη τη δεκαετία του '80 (Yvon Poira).

Τον Μάρτιο του 1997 μια ομάδα πανεπιστημιακών από Γαλλόφωνες και Ισπανόφωνες χώρες συναντήθηκαν στο Πανεπιστήμιο του Leuven στο Βέλγιο, αποφάσισε ότι ήρθε η ώρα να οργανωθεί μια διεθνής συνάντηση για την αλληλέγγυα οικονομία. Αυτό οδήγησε σε μια πρώτη διεθνή συνάντηση στη Λίμα του Περού τον Σεπτέμβρη του 1997 με 275 συμμετέχοντες από 30 χώρες. Εκεί δόθηκε η δυνατότητα σε διάφορα δίκτυα και ακτιβιστές της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας να συναντηθούν και να ανταλλάξουν εμπειρίες και πρακτικές επί του θέματος. Στη Λίμα εκφράστηκε μια ανάγκη αντίδρασης στις τότε συνθήκες φτώχειας και αποκλεισμού και την καταστροφή του περιβάλλοντος. Οι συμμετέχοντες δεσμεύτηκαν σε μια διαδικασία οικοδόμησης και ανάπτυξης που βασίζεται στην αλληλεγγύη και αμφισβητεί την έννοια που καθορίζει την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών και τον περιορισμό του ανταγωνισμού στην αγορά. Η οικονομία αλληλεγγύης ενσωματώνει τη συνεργασία, τη συλλογική κατανομή και δράση ενώ ταυτόχρονα θέτει τον άνθρωπο στο επίκεντρο της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Υπογραμμίζει, επίσης τη συμβολή του έργου των παιδιών, των εφήβων και των νέων, αναζητώντας παράλληλα την προστασία της ακεραιότητάς τους και την παρακολούθηση των δικαιωμάτων τους. Η αλληλεγγύη στην οικονομία έχει την πρόκληση να παράσχει μια απάντηση για να αντιμετωπίσει τις τεχνολογικές αλλαγές παγκοσμίως, δίνοντας έμφαση στην ανάγκη ανταλλαγής πληροφοριών, γνώσεων και αγορών, καθώς και παραγωγής, εμπορίας και καινοτομίας σε αγροτικές και αστικές περιοχές. (Δήλωση του 1ου συνεδρίου RIPESS, Διεθνής Διάσκεψη για την Παγκόσμια Αλληλέγγυα οικονομία 1997).

1.3.2 Αλληλεγγύη και αυτοδιαχείριση

Ένα αυθόρμητο κύμα αλληλέγγυων δομών ήλθε να απαντήσει στη ραγδαία επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού. Παράλληλα με αυτές τις εθελοντικές δραστηριότητες ξεκίνησαν πρωτοβουλίες συνεταιριστικές νέων κυρίως ανθρώπων με σκοπό τον βιοπορισμό. Αυτά τα δύο είδη κινηματικών διαδικασιών ανήκουν στο χώρο της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας και εγκαινίασαν πρακτικές που συνδέουν τη συλλογική δράση με την κάλυψη κοινωνικών αναγκών και την άμεση δημοκρατική λειτουργία των δομών, που εμφανίζουν δηλαδή χαρακτηριστικά μιας άλλης οικονομίας.

Πολλά εγχειρήματα της αλληλέγγυας οικονομίας προτιμούν τον όρο «αυτοδιαχείριση», γιατί αφενός ο όρος κοινωνική οικονομία έχει τεθεί ως συμπλήρωμα της κυρίαρχης οικονομίας και αφετέρου γιατί ο όρος «κοινωνική» είναι αντιφατικός ως προς την «οικονομία». Θεωρούνται κοινωνικά εγχειρήματα και όχι επιχειρήσεις κοινωνικής οικονομίας και ο όρος αυτός χρησιμοποιείται μόνο για την νομιμοποίηση. Στα αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα δεν υπάρχει ιδιοκτησία και τα μέλη δεν έχουν κανένα δικαίωμα επί του εγχειρήματος, κεφάλαιο, μέρισμα κ.τ.λ. συνήθως κεφαλαιοποιείται η εργασία ή τα μέλη διαθέτουν ένα συμφωνηθέν ποσό ως κεφάλαιο και στη συνέχεια με τη λειτουργία επιστρέφονται τα χρήματα. Η αμοιβή είναι ίδια για όλους, σύμφωνα με τις ώρες εργασίας των μελών.

Σαν αυτοδιαχείριση μπορούμε να ορίσουμε τη διαχείριση μιας οικονομικής μονάδας από τους εργαζόμενους, χωρίς κεφαλαιοκράτες και διευθυντές και με μορφές οργάνωσης της εργασίας μη ιεραρχικές και διαμορφωμένες από τους ίδιους τους εργάτες. Οι εργαζόμενοι δηλαδή ορίζουν συλλογικά τους κανόνες που διέπουν την παραγωγή, την οργάνωση των εργασιακών διαδικασιών, τη διάθεση των πλεονασμάτων και τη σχέση με την ευρύτερη οικονομία και κοινωνία.

Η αυτοδιαχείριση, και ιδιαίτερα η εργατική αυτοδιαχείριση, δεν είναι μόνο μια φυσική ή αυθόρμητη επιδίωξη των εργαζομένων για να αυξήσουν την παρουσία τους στη παραγωγική διαδικασία. Αντίθετα είναι μια συνειδητή δραστηριότητα, ένας συνεχής και σταθερός αγώνας για «αυτοπροσδιορισμό» στην εργασία, για δικαίωμα στο σύνολο της παραγωγικής διαδικασίας και σε όλες τις βασικές λειτουργίες της. Μιας διαδικασίας που καταργεί τη διάκριση της κοινωνίας σε ιδιοκτήτες μέσω παραγωγής και σε μισθωτή εργατική τάξη, με σκοπό στο τέλος να καταργήσει κάθε μορφή οικονομικής εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο και κάθε μορφή πολιτικής κυριαρχίας ανθρώπου από άνθρωπο. (Μητρόπουλος Α. 2008)

1.3.3 Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν. Σ. Επ.)

Τα περισσότερα εγχειρήματα της αλληλέγγυας οικονομίας νομικά παίρνουν τη μορφή της Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.). Η Κοιν.Σ.Επ είναι ένας αστικός συνεταιρισμός με κοινωνικό σκοπό και διαθέτει εκ νόμου την εμπορική δραστηριότητα (Ν.4430/2016). Για την σύστασή της τηρείται η διαδικασία ενός αστικού συνεταιρισμού. Το καταστατικό πρέπει να υπογράφεται από επτά τουλάχιστον πρόσωπα αν πρόκειται για

Κοιν. Σ. Επ. Ένταξης και από πέντε τουλάχιστον πρόσωπα αν πρόκειται για Κοιν. Σ. Επ. Κοινωνικής Φροντίδας ή Συλλογικού Σκοπού.

Οι πόροι της Κοιν. Σ. Επ. αποτελούνται από το κεφάλαιο της επιχείρησης, δωρεές τρίτων, έσοδα από την επιχειρηματική δραστηριότητα, επιχορηγήσεις από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, την Ευρωπαϊκή Ένωση, διεθνείς ή εθνικούς οργανισμούς ή Ο.Τ.Α. Επίσης έχουν πρόσβαση στη χρηματοδότηση από το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας και το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης.

Η διοίκηση της Κοιν.Σ.Επ. γίνεται από ένα εκτελεστικό όργανο, τη Διοικούσα Επιτροπή η οποία εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση που απαρτίζεται από τον Πρόεδρο και από τα μέλη της η οποία συνεδριάζει υποχρεωτικά τουλάχιστον μία φορά το μήνα.

Τα κέρδη της Κοιν. Σ. Επ. δεν διανέμονται στα μέλη της, εκτός αν τα μέλη αυτά είναι και εργαζόμενοι σε αυτή. Τα κέρδη διατίθενται ετησίως κατά 5% για τον σχηματισμό αποθεματικού, έως 35% διανέμονται στους εργαζόμενους της επιχείρησης ως κίνητρο παραγωγικότητας, σύμφωνα με αυτά που ορίζονται στο καταστατικό, και το υπόλοιπο είναι διαθέσιμο για τις δραστηριότητες του συνεταιρισμού και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Οι εργαζόμενοι οι οποίοι ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και λαμβάνουν επίδομα, συνεχίζουν να εισπράττουν τις παροχές ταυτόχρονα με την αμοιβή τους από την Κοιν. Σ. Επ. Επίσης ο συνεταιρισμός μπορεί να ενταχθεί σε προγράμματα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ). Επίσης η συμμετοχή ενός φυσικού προσώπου σε μια Κοιν. Σ. Επ. δεν του δημιουργεί ασφαλιστικές ή φορολογικές υποχρεώσεις.

Οι σκοποί και η λειτουργία της Κοιν. Σ. Επ. διέπονται από τις ακόλουθες αρχές:

- Τη δημιουργία θετικού αντίκτυπου για τις τοπικές κοινωνίες σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο μέσω της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών με συλλογικά και αναπτυξιακά κίνητρα.
- Την πρόταξη του ατόμου και της εργασίας έναντι του κεφαλαίου
- Την χρησιμοποίηση των κερδών για την αύξηση της απασχόλησης και την ανάπτυξη των εργασιών της.

Η Κοιν. Σ. Επ. στο πλαίσιο της προώθησης της βιώσιμης ανάπτυξης που είναι ο κύριος σκοπός της ασκεί δραστηριότητες που στοχεύουν στην υποστήριξη της παραγωγικής διαδικασίας στην Ελλάδα από παραγωγούς και δημιουργούς σε τομείς όπως ο αγροδιατροφικός τομέας, η μεταποίηση, θεματικός τουρισμός, πληροφορική και πολιτιστική – καλλιτεχνική δημιουργία.

1.4 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)

Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (από εδώ και στο εξής ΜΚΟ) εντάσσονται στον Τρίτο Τομέα της οικονομίας αλλά δεν ταυτίζονται με την κοινωνική και την αλληλέγγυα οικονομία. Οι ΜΚΟ στηρίζονται κυρίως στον εθελοντισμό και επιτελούν έργο το οποίο εκχωρεί σε αυτές το κράτος. Οι ΜΚΟ ορίζονται από την Παγκόσμια Τράπεζα ως «ιδιωτικοί οργανισμοί που ασκούν δραστηριότητα για να απαλύνουν τον πόνο, να προωθήσουν τα συμφέροντα των φτωχών, την προστασία του περιβάλλοντος, την παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών ή αναλαμβάνουν την ανάπτυξη της κοινότητας».

Ο όρος αναφέρεται σε μη κερδοσκοπικές οργανώσεις με διεθνή συνήθως παρουσία, οι οποίες δεν αποτελούν διεθνείς οργανισμούς αλλά στηρίζονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία και τις κρατικές επιχορηγήσεις και είναι ανεξάρτητες από τα κράτη. Οι σκοποί των ΜΚΟ είναι κυρίως ανθρωπιστικοί και αφορούν προβλήματα όπως η φτώχεια, ο ρατσισμός, το περιβάλλον, τέτοιες είναι π. χ οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, η Action Aid και ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός.

Για πρώτη φορά ο όρος ΜΚΟ χρησιμοποιήθηκε το 1945 στο Καταστατικό Χάρτη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, με σκοπό τη διαφοροποίηση στα δικαιώματα συμμετοχής ανάμεσα στα Εξειδικευμένα Διακρατικά Ινστιτούτα και Διεθνείς Ιδιωτικούς Οργανισμούς. Στο σχετικό άρθρο 71 οι ΜΚΟ αφορούν οργανώσεις που έχουν αναγνωριστεί από ένα εθνικό ή διεθνή οργανισμό, ο οποίος τις συμβουλεύεται για θέματα όπου αυτές δραστηριοποιούνται.

Έρευνα για το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών το 2015 κατέγραψε συνολικά 263 ΜΚΟ από τις οποίες οι 201 είναι ενεργές. Τα μεγαλύτερα ποσοστά καταλαμβάνουν οι ΜΚΟ που ασχολούνται με το περιβάλλον και την αειφορία, την υγεία – πρόνοια και την νεολαία – παιδική προστασία. Σε γενικές γραμμές τα στοιχεία της έρευνας δείχνουν ότι οι ΜΚΟ αποτελούν ένα μικρό τμήμα του τρίτου τομέα ανεξάρτητα από την όποια διαχειριστική επάρκεια ή γενικότερη ικανότητα που έχουν κάποιες για ανάληψη δράσεων.

Αυτό δεν αποτελεί ελληνική ιδιαιτερότητα, ισχύει και σε άλλες χώρες. Σχετικά με την γεωγραφική διασπορά των ΜΚΟ, η μεγάλη πλειονότητα έχει επιλέξει ως έδρα την Αττική και κυρίως το κέντρο της Αθήνας. Το κέντρο της πόλης είναι δημοφιλές λόγω της εγγύτητας που προσφέρει στις υπηρεσίες ή και στα κυβερνητικά γραφεία και λόγω της εύκολης πρόσβασης για τους πολίτες.

Στις διεθνείς οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας η εικόνα σχετικά με τη θεματολογία διαφέρει. Οι ΜΚΟ που ασχολούνται με το περιβάλλον και την αειφορία είναι και εδώ στις πρώτες θέσεις αλλά οι άλλες κατηγορίες που ξεχωρίζουν είναι αυτές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρωπιστικής βοήθειας. Μέσα στις 40 διεθνείς οργανώσεις που βρίσκονται στην Ελλάδα εμπεριέχονται κυρίως οι πιο γνωστές όπως Γιατροί Χωρίς Σύνορα, η WWF, η Greenpeace, η Action Aid οι οποίες ανήκουν στις τρεις αυτές δημοφιλείς κατηγορίες. Γεωγραφικά οι 36 από αυτές βρίσκονται στην Αττική και οι 4 στην υπόλοιπη Ελλάδα. (Αφουξενίδης Α. 2015)

Ωστόσο, στην Ελλάδα οι ΜΚΟ αποτελούν ένα σχετικά νέο φαινόμενο, μετρούν 30-35 χρόνια ζωής απασχολώντας την κοινή γνώμη άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά, κυρίως εξαιτίας του προσφυγικού ζητήματος που κατέστησε την παρέμβασή τους αναγκαία.

Όσο αφορά τη λειτουργία των ΜΚΟ προκύπτουν ορισμένα ερωτήματα που αφορούν περισσότερο στη διανομή των πιθανών κερδών και τη σωστή χρήση των κρατικών επιχορηγήσεων. Ανήκουν όλες οι ΜΚΟ στον μη κερδοσκοπικό τομέα? Είναι πολύ σημαντικός ο τρόπος διανομής του οικονομικού αποτελέσματος, γιατί στις ΜΚΟ τα καθαρά κέρδη δεν διανέμονται στους ιδιώτες που ασκούν τον έλεγχο. Αυτό είναι το πιο ισχυρό κριτήριο για τον χαρακτηρισμό μιας οργάνωσης ως ΜΚΟ. Επίσης, από τη λέξη «κυβερνητικός» η οποία έχει μεγάλη σημασία στον χαρακτηρισμό της ΜΚΟ γιατί σημαίνει ότι : α)μεταξύ των μελών της οργάνωσης δεν θα πρέπει να υπάρχουν κρατικά ή κυβερνητικά στελέχη, β) η ΜΚΟ δεν πρέπει να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την κυβέρνηση ούτε ηθικά ούτε οικονομικά και γ) δεν πρέπει να αποσκοπούν στην απόκτηση πολιτικής εξουσίας.

Κεφάλαιο 2 Ιστορική αναδρομή και παραδείγματα κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας ανά τον κόσμο

2.1 Ιστορική αναδρομή

Οι Defourny και Develtere (1997) επισημαίνουν τις αρχαίες ρίζες της κοινωνικής οικονομίας στις αιγυπτιακές εταιρίες και τα ελληνικά κεφάλαια για την τελετουργική οργάνωση των ταφικών τελετών καθώς και τα ρωμαϊκά κολλέγια των τεχνιτών. Οι πρώτες όμως συντεχνίες εμφανίστηκαν στις γερμανικές και αγγλοσαξονικές περιοχές του 9^{ου} και 11^{ου} αιώνα, όπου προέκυψαν από συγκρούσεις που ανταποκρίνονταν σε αντικειμενικές ανάγκες βοήθειας, αμοιβαίας υποστήριξης και φιλανθρωπίας στον ασταθή Μεσαίωνα. Η μεσαιωνική εποχή χαρακτηριζόταν από πλούσια συνεταιριστική ζωή στην Ευρώπη, στις επιχειρήσεις τροφίμων στο μεσαιωνικό Βυζάντιο, τις μεσαιωνικές συντεχνίες στις μουσουλμανικές χώρες, τις επαγγελματικές κάστες στην Ινδία και τους τεχνίτες στην Αφρική. Αυτές οι ενώσεις δημιουργήθηκαν, κυρίως, για να οργανώσουν και να προστατεύσουν τις κοινότητες. Μέχρι τη γαλλική επανάσταση οι συνεταιριστικές οργανώσεις ήταν υπό τον έλεγχο της εκκλησίας ή του κράτους. Οι ομοσπονδιακές ενώσεις, οι οποίες πολλές φορές καταστέλλονται από τις αρχές, θα συμβάλλουν στη διάδοση της νέας ιδέας της «ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι».

Ο 19^{ος} αιώνας ήταν ένας διαμορφωτικός αιώνας για τη σύγχρονη κοινωνική οικονομία, καθώς χαρακτηρίστηκε από μια εκδήλωση ιδεών, εννοιών, εμπειριών, πρακτικών συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, θεσμικών και ουτοπικών πρωτοβουλιών σε αντίθεση με τις κοινωνικές βιαιότητες της Βιομηχανικής Επανάστασης (φτώχεια και εκμετάλλευση) και την ανάδειξη φιλελεύθερων φιλοσοφιών.

Η κοινωνική οικονομία, επίσης, συνδέεται με τις τρεις μεγάλες προπολεμικές περιόδους κρίσης. Η πρώτη γενιά οργανώσεων κοινωνικής οικονομίας εμφανίστηκε τις δεκαετίες του 1840 και του 1850 στο πλαίσιο της μετάβασης από τον παλιό κανονισμό στην ανταγωνιστική ρύθμιση. Έτσι οι οργανισμοί αμοιβαίας υποστήριξης (*mutuelles*) εμφανίζονται τον 19^ο ως μια μορφή αντίστασης των εργαζομένων που ομαδοποιούνται σε επιχειρήσεις βιοτεχνιών (απομόνωση, απεργίες) ή τον αποκλεισμό από τις βασικές ανάγκες (τροφή, στέγη) με σκοπό την προστασία από τους κοινωνικούς κινδύνους (ασθένειες, ατυχήματα, θάνατο). Η δεύτερη γενιά αφορά στους γεωργικούς συνεταιρισμούς που αυξήθηκαν λόγω της ανάγκης των μικρών παραγωγών που

επλήγησαν από την κρίση του 1873-1895. Η τρίτη γενιά προέκυψε από την οικονομική κατάρρευση των ετών 1929-1932 και ήταν σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της κρίσης της ανταγωνιστικής ρύθμισης. Οι συνεταιρισμοί κατανάλωσης για εργαζομένους σε τρόφιμα και στέγαση υποστήριζαν τους εργαζόμενους και τους ανέργους και ζητούσαν να προμηθεύονται αγαθά και υπηρεσίες σε προσιτές τιμές.

Τη δεκαετία του 1970 προέκυψαν πιο εναλλακτικά κινήματα στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας που προέκυψαν από αντιδράσεις στην κρίση του συστήματος μαζικής παραγωγής. Οι συνεταιρισμοί εργασίας και οι συλλογικότητες που δημιουργήθηκαν είχαν ως στόχο την αλλαγή στις συνθήκες εργασίας, ενισχύοντας την οικολογική και συνεταιριστική παραγωγή και δημιουργώντας κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ των ανθρώπων.

Τις δεκαετίες του 1980 και 1990 η υψηλή ανεργία και η κατάρρευση του κράτους πρόνοιας αυξάνει ξανά το ενδιαφέρον για την κοινωνική οικονομία με την αναζήτηση λύσεων για την κρίση στην απασχόληση με τη δημιουργία επιχειρήσεων που ανήκουν σε εργαζόμενους και προσπαθώντας να είναι όσο πιο ανεξάρτητες γίνεται από το κράτος. Στη Γαλλία, μάλιστα, από το 1980 η σύγχρονη επανεμφάνιση της κοινωνικής οικονομίας αναφέρεται ως «κοινωνία της αλληλέγγυας οικονομίας» και συνδέεται στενά με την αντίδραση κατά των νεοφιλελεύθερων αρχών.

Σήμερα, η ταχεία δημιουργία νέων συλλογικοτήτων κοινωνικής αλληλεγγύης μας δείχνει ότι κάτω από εξαιρετικά δύσκολες οικονομικές συνθήκες ενεργοποιείται ένα μεγάλο τμήμα της κοινωνίας των πολιτών για να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της κρίσης. Η παρατεταμένη κρίση του κράτους πρόνοιας και η μακροχρόνια ανεργία επέτρεψαν την άνοδο της οικονομίας της αλληλεγγύης, η οποία είναι προσανατολισμένη σε εκείνες τις πρωτοβουλίες που αφορούν την τοπική ανάπτυξη, την επανένταξη μακροχρόνια ανέργων και στην καταπολέμηση του αποκλεισμού.

2.2 Ο συνεταιρισμός του Μοντραγκόν στην Ισπανία

Οι επιχειρήσεις συνεταιριστικού τύπου έχουν εξαπλωθεί διεθνώς από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, το συνεταιριστικό κίνημα είναι ένα μεγάλο δέντρο του οποίου τα κλαδιά συνεχίζουν να εξαπλώνονται. Υπάρχουν γεωργικοί συνεταιρισμοί, συνεταιρισμοί εξοικονόμησης και πίστωσης, συνεταιρισμοί καταναλωτών, ασφαλιστικοί, συνεταιρισμοί λιανικής, στεγαστικοί κ. ο. κ. Πολλοί μακροχρόνιοι συνεταιρισμοί έχουν αναπτυχθεί σε

αγορές που έγιναν αρκετά ανταγωνιστικές και άλλοι που τελικά συμπεριφέρθηκαν όπως οι ανταγωνιστές τους, επιδιώκοντας την επίτευξη συνεχώς μεγαλύτερου κέρδους. Ωστόσο οι περισσότερες εξακολουθούν να διατηρούν ορισμένα συνεταιριστικά χαρακτηριστικά και τις τελευταίες δεκαετίες το συνεταιριστικό κίνημα έχει ανανεωθεί με την εμφάνιση νέων πρωτοβουλιών σε νέους τομείς δραστηριότητας. (Defourny, 2001)

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Μοντραγκόν, στη Χώρα των Βάσκων, στην Ισπανία, όπου το 1956 ιδρύεται η Συνεταιριστική Επιχείρηση του Μοντραγκόν (Mondragon Corporation Cooperativa) η οποία είναι το πιο επιτυχημένο δίκτυο συνεταιρισμών του κόσμου και αποτελεί σημείο αναφοράς για όσους ασχολούνται με τα συνεταιριστικά εγχειρήματα.

Μετά το τέλος του Ισπανικού εμφυλίου (1936-1939), το Μοντραγκόν, μια πόλη με 8000 κατοίκους, βρίσκεται σε δύσκολη κατάσταση λόγω της φτώχειας και του διχασμού. Το 1941 ένας νεαρός ιερέας ονόματι Jose Maria Arizmendiarrieta εκμεταλλευόμενος την έντονη θρησκευτική προσήλωση ξεκίνησε την αποστολή του αφιερώνοντας τη δράση του στους νέους και σε δραστηριότητες που θα μπορούσαν να ενώσουν τους κατοίκους. Παράλληλα, προσπαθεί, ανεπιτυχώς, να πείσει τους επιχειρηματίες της περιοχής να επιτρέψουν τη συμμετοχή των εργαζομένων στο κεφάλαιο και στη διεύθυνση των επιχειρήσεων. Η άρνηση των επιχειρήσεων τον βοήθησε να συνειδητοποιήσει την ανάγκη για δημιουργία επιχειρήσεων που θα βασίζονται σε μια διαφορετική σχέση κεφαλαίου – εργασίας. Το 1943 ιδρύει την «Επαγγελματική Σχολή» και πείθει τους πιο ταλαντούχους σπουδαστές να συνεχίσουν σε πανεπιστημιακές σπουδές ακολουθώντας τομείς σχετικούς με την βιομηχανία. Το 1956 πέντε από αυτούς ιδρύουν την πρώτη συνεταιριστική επιχείρηση την Ulgor η οποία σήμερα ονομάζεται Fagor Electrodomesticos που κατασκευάζει φούρνους και θερμάστρες. Στη συνέχεια, το 1958, ιδρύεται ο καταναλωτικός συνεταιρισμός «San Jose» αφού αντιλήφθηκαν ότι χρησιμοποιώντας τις συνεταιριστικές δομές για τον καθημερινό οικιακό ανεφοδιασμό θα μπορούσε να επιτευχθεί η αύξηση της αγοραστικής ικανότητας των συνεταιρισμένων εργατών. Ένα όμως από τα βασικά τους προβλήματα είναι αυτό της χρηματοδότησης, έτσι ο Jose Maria προτείνει την ίδρυση ταμειυτηρίου, η οποία πραγματοποιείται το 1959 με την ονομασία Casa Laboral, και εξασφαλίζεται έτσι η καλύτερη διαχείριση των αποταμιεύσεων των εργατών και διοχετεύονται πόροι για την ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Επίσης μέσα από το ταμειυτήριο διευκολύνεται η εκπόνηση επιχειρηματικών μελετών και η ίδρυση νέων συνεταιρισμών λόγω της ευνοϊκής χρηματοδότησης.

Η Ισπανική κυβέρνηση αρνείται να εντάξει τους συνεταιρισμένους εργαζόμενους στο γενικό καθεστώς κοινωνικής ασφάλισης και για να λυθεί αυτό το σημαντικό πρόβλημα ιδρύεται η Lagun – Aro που θα καλύψει τις ανάγκες των εργαζομένων στους τομείς της υγείας, της πρόληψης και της ασφάλειας. Ακολουθεί η ίδρυση της Πολυτεχνικής Σχολής το 1962, η δημιουργία του πρώτου ομίλου συνεταιρισμών με τοπικό χαρακτήρα, του ομίλου Ularco, και η ίδρυση του συνεταιριστικού Alecoop (Actividad Laboral Escolar Cooperativa) η οποία θα αποτελέσει μέσο για την παροχή ίσων ευκαιριών καθώς δίνει υποτροφίες σε μαθητές χαμηλών οικονομικών στρωμάτων να συνεχίσουν τις σπουδές τους συνδυάζοντάς τες με εργασία. Οι μαθητές της Alecoop εργάζονται τέσσερις ώρες καθημερινά στο συνεταιρισμό και άλλες τέσσερις παρακολουθούν μαθήματα και επιπλέον συμμετέχουν στη διοίκηση του συνεταιρισμού.

Τέλος, το 1969 ιδρύεται ύστερα από τη συγχώνευση μικρών καταναλωτικών συνεταιρισμών ο συνεταιρισμός Eroski. Το 1970 χαρακτηρίζεται από τη συνεχή ανάπτυξη των συνεταιρισμών στο Μοντραγκόν γεγονός που διαπιστώνεται τόσο από την κερδοφορία τους όσο και από τη συνεχή αύξηση των συνεταιριστικών επιχειρήσεων. Η ανοδική πορεία διακόπτεται τη δεκαετία του 1980 λόγω της οικονομικής ύφεσης της Ισπανίας. Οι συνεταιρισμοί επηρεάστηκαν από την οικονομική κρίση εμφανίζοντας αρνητικά αποτελέσματα και πλεονάζον προσωπικό. Κάποιοι από αυτούς θα απορροφήσουν τους κραδασμούς από την εσωτερική αγορά λόγω της εξαγωγικής τους πολιτικής. Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις, όμως, θα βγουν από την κρίση σε καλύτερη κατάσταση από τις υπόλοιπες επιχειρήσεις αναδεικνύοντας τα οφέλη ενός συστήματος στο οποίο οι εργαζόμενοι συμμετέχουν ενεργά. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι όλες οι αποφάσεις που πάρθηκαν είναι αποτέλεσμα των Γενικών Συνελεύσεων στις οποίες συμμετέχουν όλα τα μέλη και οι εργαζόμενοι ψηφίζουν, ισχύει η αρχή ένας εργαζόμενος μία ψήφος.

Τη δεκαετία του 1980 μετά την επιτυχία του τοπικού ομίλου Ularco, δημιουργούνται άλλοι δέκα όμιλοι χωρίς όμως την μεγάλη επιτυχία του πρώτου. Το σημαντικό είναι ότι αρχίζει να ανακαλύπτει όλος ο κόσμος την ανάγκη να δημιουργηθούν οργανισμοί που συνδέουν τους συνεταιρισμούς.

Σήμερα, η Mondragon Corporacion Cooperativa είναι η μεγαλύτερη επιχείρηση στη Χώρα των Βάσκων και έβδομη στη Ισπανία με κριτήριο τον όγκο των πωλήσεων. Δεν αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα αλλά προβλήματα ταυτότητας. Με την απελευθέρωση του παγκόσμιου εμπορίου οι συνεταιρισμοί αναγκάστηκαν να

διεθνοποιηθούν με γρήγορους ρυθμούς προκαλώντας συγκρούσεις μεταξύ του συνεταιριστικού χαρακτήρα και του κεφαλαιουχικού χαρακτήρα των επιχειρήσεων. Τα μέλη των συνεταιρισμών πιστεύουν ότι η εξαγωγή του συνεταιριστικού μοντέλου στο εξωτερικό δεν είναι εφικτή εξαιτίας του γρήγορου ρυθμού της παγκοσμιοποίησης αλλά και των συνθηκών που συναντούσαν στις χώρες υποδοχής, όπως κουλτούρα εργαζομένων και θεσμικό πλαίσιο. Υπήρχαν όμως και τάσεις που δεν επιθυμούσαν καμία αλλαγή στο καθεστώς και άλλοι που απλώς αδιαφορούν. Το συγκεκριμένο ζήτημα συζητήθηκε στο συνέδριο του 2003 και αποφασίστηκε μια σειρά ενεργειών για την αύξηση της συμμετοχής των εργατών στο κεφάλαιο και στη διεύθυνση των επιχειρήσεων.

Το συνεταιριστικό κίνημα του Μοντραγκόν διαμορφώνει μια κουλτούρα με κέντρο τους εργαζόμενους, οι οποίοι είναι πολίτες σε μια δημοκρατική κοινότητα. Οι νέες επιχειρήσεις ξεκινούν με πρωτοβουλίες εργαζομένων σε ήδη υπάρχον συνεταιρισμό. Στο Μοντραγκόν γνωρίζουν ότι η επέκταση και η διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων είναι στοιχεία για την επιβίωση και την εδραίωση του ομίλου.

2.3 Οι συνεταιρισμοί στη περιοχή Εμίλια Ρομάνα στην Ιταλία

Η έννοια του «συνεταιρίζειν» διατηρεί βαθιές ρίζες στην ιταλική κοινωνία και οδήγησε στη δημιουργία πολλών συνεταιρισμών. Στην περιοχή Εμίλια Ρομάνα, μια περιφέρεια της Βόρειας Ιταλίας συναντάμε ένα τολμηρό εγχείρημα. Η Εμίλια Ρομάνα, με πρωτεύουσα τη Μπολόνια, έχει τέσσερα εκατομμύρια κατοίκους και ένα από τα υψηλότερα ΑΕΠ της χώρας με 138,7 δις και 31.900 ευρώ κατά κεφαλήν για το 2008 και κατέχει το 12% των εξαγωγών της Ιταλίας. (www.europa.eu)

Από τη δεκαετία του 1950 η περιφέρεια γνωρίζει σημαντική ανάπτυξη η οποία είναι βασισμένη σε ένα δίκτυο συνεταιρισμών και άλλων μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Οι συνεταιρισμοί δικτυώνονται είτε τοπικά, είτε κατά είδος πετυχαίνοντας χαμηλότερο κόστος παραγωγής και μεγαλύτερη εξειδίκευση. Στην περιοχή λειτουργούν 15.000 συνεταιρισμοί και κάθε ένας καταβάλλει το 3% των ετήσιων κερδών σε ένα κοινό ταμείο που χρησιμοποιείται για τη χρηματοδότηση νέων συνεταιριστικών επιχειρήσεων.

Το έναυσμα για την ανάπτυξη της συνεργατικής κουλτούρας δόθηκε από τη διαχείριση των υδατικών αποθεμάτων των πλημμυρών του ποταμού Πάδου. Οι πρώτοι σύγχρονοι συνεταιρισμοί δημιουργήθηκαν από γεωργούς, τον 19^ο αιώνα εξαιτίας της εκβιομηχάνισης της Ιταλίας. Το φασιστικό κίνημα όμως έπληξε το συνεταιριστικό κίνημα

με την πλήρη αφαίρεση της αυτονομίας του το 1926 και την υπαγωγή τους στο Εθνικό Φασιστικό Συμβούλιο των Συνεταιρισμών και πολλοί συνεταιριστές φυλακίστηκαν ή θανατώθηκαν εξαιτίας της αντικαθεστωτικής τους δράσης, ενώ το κίνημα βρισκόταν υπό ασφυκτική πίεση. (Μπιρλιράκης, 2007)

Με το τέλος του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου η Εμίλια Ρομάνα βρίσκεται με τους συνεταιρισμούς να διατηρούν ελάχιστη από την κοινωνική και οικονομική τους ισχύ. Οι κάτοικοι της περιοχής και μέλη των συνεταιρισμών επιδίωξαν να αναβιώσουν τις συνεργατικές αξίες στην περιοχή και σε αυτό συνέβαλε επίσης η ψήφιση του Άρθρου 45 του ιταλικού Συντάγματος το 1947 με το οποίο αναγνωριζόταν ο κοινωνικός και οικονομικός ρόλος των συνεταιρισμών. Οι συνεταιρισμοί απέκτησαν κυρίαρχο ρόλο στην οικονομία της περιοχής εκμεταλλευόμενοι και τη μεγάλη αυτονομία που δόθηκε τη δεκαετία του 1970 από την ιταλική κυβέρνηση και έφτασαν στα σημερινά επίπεδα. Οι πιο σημαντικοί τομείς που δραστηριοποιούνται είναι η μεταποίηση, οι κατασκευές, ο αγροτικός τομέας και οι κοινωνικές υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες και τα προϊόντα είναι υψηλής ποιότητας και συνεχώς βελτιώνονται αφού γίνονται επενδύσεις στην καινοτομία και την εκπαίδευση.

Το μοντέλο της Εμίλια Ρομάνα στηρίζεται στο μεγάλο αριθμό μικρών επιχειρήσεων, δέκα με είκοσι εργαζομένων, που βρίσκονται σε κοντινές γεωγραφικές περιοχές. Στις περιοχές αυτές μόνο ένα μικρό τμήμα των επιχειρήσεων καταλήγει στο τελικό προϊόν, οι υπόλοιποι είναι οι προμηθευτές τους. Οι μικρές επιχειρήσεις που είναι οργανωμένες στα τοπικά συστήματα παραγωγής υλοποιούν μόνο ένα μικρό τμήμα της παραγωγικής διαδικασίας στη συνολική διαδρομή του προϊόντος και έτσι διαθέτουν ένα συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τις μεγάλες επιχειρήσεις γιατί μπορούν να σχεδιάσουν στη βάση συγκεκριμένης ζήτησης αποκτώντας έτσι μεγαλύτερη αυτονομία και ευελιξία. (Μπιρλιράκης, 2007)

Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνεταιρισμού της Εμίλια Ρομάνα είναι αυτό της πόλης Roggibonsi η οποία παράγει έπιπλα και προϊόντα ξυλείας, με 80 μικρές συνεταιριστικές επιχειρήσεις και εξάγει το 95% των προϊόντων της. Όταν μια επιχείρηση του συνεταιρισμού κλείσει ένα συμβόλαιο, τα επιμέρους τμήματα της παραγγελίας δίνονται σαν υπεργολαβία σε άλλες επιχειρήσεις μέσα από το δίκτυο του συνεταιρισμού. Με αυτό τον τρόπο κάθε επιχείρηση δουλεύει σε μικρή κλίμακα παρουσιάζοντας όμως μεγάλη κερδοφορία και εξειδίκευση. Η λειτουργία μικρής κλίμακας σε κάθε βήμα παραγωγής εγγυάται την ευελιξία της διαδικασίας. Το συνεταιριστικό μοντέλο προωθεί τον κοινό

στόχο για οικονομική και κοινωνική επιτυχία ενώ επιτρέπει στις επιχειρήσεις να λειτουργούν με το μεγαλύτερο όφελος για ολόκληρη την περιοχή που δραστηριοποιούνται.

Η Εμίλια Ρομάνα είναι στην πρωτοπορία της κοινωνικής οικονομίας και αιτία της ανάπτυξης είναι και μια σειρά από «οδηγούς» που απουσιάζουν από άλλες χώρες, για παράδειγμα το επίσημο, συνταγματικά καθιερωμένο, νομικό και ρυθμιστικό πλαίσιο που αναγνωρίζει την ιδιαίτερη ταυτότητα των συνεταιρισμών στο αστικό δίκαιο της Ιταλίας. Το θεσμικό πλαίσιο ενθαρρύνει τον οικονομικό πλουραλισμό με την ανάδυση της κοινωνικής οικονομίας η οποία λειτουργεί συνεκτικά μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα. Ο Νόμος του 1992 στην Ιταλία για τους συνεταιρισμούς απαιτεί να επενδύουν το 3% του λειτουργικού τους κέρδους σε Αμοιβαία Ταμεία για την προώθηση νέων συνεταιριστικών επιχειρήσεων.

Ως μια περιφερειακή απάντηση στην παγκοσμιοποίηση, το μοντέλο της Εμίλια Ρομάνα, έχει αναδειχθεί ως μια σαφής εναλλακτική λύση για το πώς οι σύγχρονες οικονομίες πρέπει να προσαρμοστούν στις πιέσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Το γεγονός ότι αυτή η λύση βασίζεται στο μοντέλο της συνεργασίας είναι τεράστιας σημασίας για το συνεταιριστικό κίνημα. Οι συνεργαζόμενοι πρέπει να κατανοήσουν τις δυνατότητες αυτής της εναλλακτικής όχι από την άποψη της ιστορίας αλλά και από τα διασταυρούμενα ρεύματα των βαθιών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών που εκτυλίσσονται σήμερα. (Restakis J. 2010)

2.4 Ο αγροτικός συνεταιρισμός στα Αμπελάκια

Στην Ελλάδα η ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος καθυστέρησε εξαιτίας της τουρκοκρατίας. Υπήρχαν οι «συντεχνίες» και οι «ναυτικοί συνεταιρισμοί» αλλά η οργάνωσή τους ήταν υποτυπώδης και καμία από αυτές δεν συγκρίνεται με το μέγεθος, τη δομή και την ακμή του Συνεταιρισμού στα Αμπελάκια. Τα Αμπελάκια βρίσκονται στον Ν. Λάρισα, στις πλαγιές του Κισσάβου και ήταν μια κτηνοτροφική και οινοπαραγωγική κοινότητα. Στην κοιλάδα των Τεμπών καθώς και στα Αμπελάκια καλλιεργούνταν το φυτό ερυθρόδανο ή ριζάρι, το οποίο φύτρωνε επίσης και στην Μικρά Ασία και από εκεί στέλνονταν στα Αμπελάκια για να βαφεί. Έτσι δημιουργήθηκαν τα πρώτα βαφεία στην κωμόπολη.

Οι κάτοικοι, λοιπόν, άρχισαν να ασχολούνται με την παραγωγή των κόκκινων νημάτων και το 1750 αποφάσισαν την ένωση των μικρών οικιακών βιοτεχνιών και τη δημιουργία

της λεγόμενης "συντροφίας". Στόχος τους ήταν η αύξηση της παραγωγής, η αντιμετώπιση των οικονομικών δυσκολιών και η επέκταση των εμπορικών δραστηριοτήτων στην Ευρώπη. Οι "συντροφίες" αρχικά ήταν πέντε και συμμετείχαν σχεδόν όλοι οι κάτοικοι των Αμπελακίων. Το 1778 οι πέντε συντροφίες συνενώθηκαν και αποτέλεσαν την Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα Αμπελακίων όπου συμμετείχαν και άλλες κοινότητες από τα Τέμπη. Έδρα παρέμειναν τα Αμπελάκια και σκοπός του συνεταιρισμού ήταν η οικονομική ενίσχυση των μελών του και η πνευματική και ηθική τους καλλιέργεια.

Στην Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα, όπως συγκροτήθηκε από τα καταστατικά, όλα τα μέλη ήταν υποχρεωμένα να ασχολούνται και να ενδιαφέρονται μόνο για τον συνεταιρισμό. Οι κεφαλαιούχοι έβαλαν τα χρήματα και την περιουσία τους, οι κτηματίες έδωσαν τα κτήματά τους για την καλλιέργεια του ερυθροδάνου και παρέδιδαν όλη την παραγωγή τους στην Αγροτική Επιτροπή εκτός από αυτά που χρειάζονταν για την συντήρησή τους. Οι εργάτες πρόσφεραν την προσωπική τους εργασία, οι εργατοπαραγωγοί που είχαν και κτήματα, παρέδιδαν έτοιμα και βαμμένα τα νήματα που έφτιαχναν στα εργαστήριά τους στις αποθήκες του συνεταιρισμού και έπαιρναν μια απόδειξη για την ποιότητα και την ποσότητα που παρέδωσαν και έπαιρναν το μισό ποσό της αξίας του εμπορεύματος, το άλλο μισό το έπαιρναν στο τέλος του έτους αφού προσδιορίζονταν κατά τη διανομή των κερδών. Οι ακτήμονες εργάτες έπαιρναν ένα μέρος από το ημερομίσθιο και ένα γραμμάτιο που έγραφε τον αριθμό των ημερών που εργάστηκαν. Η οριστική τιμή του ημερομισθίου καθορίζονταν στο τέλος του έτους με βάση τα ετήσια κέρδη.

Η διανομή των κερδών αποφασίζονταν από τη Γενική Συνέλευση αφού αφαιρούνταν οι φόροι προς τη Τουρκία και τα γενικά έξοδα του συνεταιρισμού. Στη συνέχεια καθοριζόταν τα κέρδη των ιδιοκτητών των αγρών, μετά από αυτούς έπαιρναν τα κέρδη οι εργάτες που ήταν και ιδιοκτήτες γης και μετά οι ακτήμονες εργάτες. Οι εργάτες μπορούσαν ενώνοντας τις αποταμιεύσεις τους να αποκτήσουν κοινές μετοχές του συνεταιρισμού και να συγκροτήσουν μικρές εταιρίες μέσα στη μεγάλη και έτσι έχοντας τα ημερομίσθια και τα κέρδη των μετοχών ήταν εύποροι.

Ο συνεταιρισμός διευθύνονταν από πέντε επιτροπές οι οποίες είχαν αναλάβει τη διοίκηση της κοινότητας και του συνεταιρισμού. Αυτές εκλέγονταν από τη Γενική Συνέλευση στην οποία συμμετείχαν όλοι οι κάτοικοι άνω των 21 ετών και ήταν το παντοδύναμο όργανο που αποφάσιζε κατά πλειοψηφία για τις επιτροπές, ενέκρινε τους λογαριασμούς, ψηφίζε

τον ετήσιο ισολογισμό, άλλαζε τους κανονισμούς και αποφάσιζε για την διανομή των κερδών.

Τα εμπορεύματα εξάγονταν στην Ευρώπη με κέντρο τη Βιέννη όπου ήταν η έδρα του γενικού αντιπροσώπου του εξωτερικού και υπήρχαν πρακτορεία διανομής κόκκινων νημάτων σε όλη την Ευρώπη. Στην περίοδο ακμής του συνεταιρισμού ιδρύθηκαν στα Αμπελάκια σχολεία, βιβλιοθήκη, εργαστήριο πειραματικής φυσικής, παρέχονταν βοήθεια στους οικονομικά αδύναμους και σε κάθε χωριό υπήρχε γιατρός. (Παπαγεωργίου Κ. 2015)

Ο συνεταιρισμός διένυσε μια περίοδο άνθησης που έφτασε τα 31 χρόνια μέχρι το 1811 όπου και διαλύθηκε. Τα Αμπελάκια κατόρθωσαν να δημιουργήσουν μια αυτάρκη κοινωνία έχοντας ακόμη και τη δυνατότητα να αποκρούουν ξένους επιδρομείς και να μην επιτρέπουν την εμφάνιση και την παραμονή των Τούρκων στην πατρίδα τους.

2.5 Θεσμικό πλαίσιο αγροτικών συνεταιρισμών στην Ελλάδα σήμερα

Μεγάλη ώθηση στο κίνημα των συνεταιρισμών έδωσε ο Νόμος 602/1915 ο οποίος ήταν σε ισχύ μέχρι το 1979. Από τότε και έπειτα μια πληθώρα νόμων προσπαθούν να ρυθμίσουν τη λειτουργία των συνεταιρισμών. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αποτέλεσαν, μέχρι πριν από λίγα χρόνια, εργαλεία δημιουργίας πελατειακών σχέσεων και άσκηση πολιτικής επιρροής. Μέχρι το 2010 στην Ελλάδα είχαν κατατεθεί 6.770 καταστατικά ίδρυσης συνεταιρισμών. Η εικόνα ήταν πλασματική γιατί κάποιοι από αυτούς δημιουργήθηκαν για να αντλήσουν τεράστια ποσά από επιδοτήσεις και τραπεζικό δανεισμό, χρήματα τα οποία σπαταλήθηκαν δημιουργώντας μεγάλα χρέη.

Το 2011 θεσμοθετήθηκε για πρώτη φορά το Εθνικό Μητρώο Αγροτικών Συνεταιρισμών με το Ν4015/2011 και με στόχο την απογραφή και την αξιολόγηση των υπαρχόντων συνεταιρισμών. Επίσης, υπό την πίεση των Ευρωπαϊκών Κανονισμών, μόλις τον Δεκέμβρη του 2016 δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ ο Ν 4384/2016 του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης που θέτει οριστική προθεσμία στους συνεταιρισμούς να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα που ορίζει ο νόμος. Ως προθεσμία τέθηκε ο Απρίλιος του 2017. Από τους 6.770 συνεταιρισμούς που είχαν καταθέσει καταστατικά, οι 2.100 απειλούνται με οριστική διαγραφή καθώς είναι ανενεργοί πάνω από τρία χρόνια, οι 610 αγροτικοί συνεταιρισμοί εμφανίζουν ελλείψεις δικαιολογητικών και βρίσκονται προσωρινά εκτός μητρώου, 200 εμφανίζονται με κύκλο εργασιών μικρότερο των 30.000 ευρώ οπότε είναι εκτός μητρώου, αν όμως υπερβούν το όριο των 30.000 μέσα σε έξι μήνες έχουν δικαίωμα εργασιών άνω

των 500.000 ευρώ από τους οποίους οι 146 πάνω από 1.000.000 ευρώ. (Εθνικό Μητρώο Αγροτικών Συνεταιρισμών)

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης έχει θεσπίσει επίσης, την Περιφερειακή και Εθνική εκπροσώπηση των συνεταιρισμών. Με τον Ν 4492/2017 που ψηφίστηκε τον Οκτώβριο του 2017 δημιουργούνται 13 Ομοσπονδίες, μία σε κάθε Περιφέρεια, και μία Συνομοσπονδία σε εθνικό επίπεδο. Πολύ σημαντικό είναι και το άρθρο 65 του Ν 4389/16 με το οποίο ως «κατά κύριο επάγγελμα αγρότης» αναγνωρίζεται πλέον εκείνος του οποίου τα εισοδήματα προέρχονται τουλάχιστον κατά 50% από αγροτική πηγή και αφιερώνει τουλάχιστον 30% του εργάσιμου χρόνου του στις αγροτικές δραστηριότητες. Ο νόμος άρχισε να εφαρμόζεται από την 01/01/2017 και είχε σαν αποτέλεσμα να αναθεωρηθούν όλες οι συναφείς καταμετρήσεις αγροτών.

Η έρευνα του Οργανισμού Έρευνας και Ανάλυσης *dianeosis* (www.dianeosis.org) δείχνει ότι νέου τύπου αγροτικοί συνεταιρισμοί καλλιεργούν την λογική ευρύτερων συνεργειών και της καινοτομίας. Επίσης, οι συνεταιρισμοί των εργαζομένων είναι ιδιαίτερα κατάλληλοι για τις αγροτικές οικονομίες. Μπορεί να διαμορφωθεί ως μία εντελώς νέα επιχείρηση ή να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διάσωση ενός κλάδου. Η έλλειψη διαδοχής, επιπλέον, για τις μικρές και τις οικογενειακές επιχειρήσεις είναι μια από τις κύριες αιτίες για απώλεια θέσεων εργασίας, οι συνεταιρισμοί μπορούν να χρησιμεύσουν ως βασική στρατηγική για την επιβίωση αυτών των επιχειρήσεων μεταφέροντας τη διαδοχή στους εργαζόμενους. (Restakis J. 2010)

2.6 Τα Κοινωνικά Ιατρεία και Φαρμακεία

Η υγεία ως αυτονόητο και αδιαπραγμάτευτο αγαθό για κάθε άνθρωπο, θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία μιας πλήρους και ευτυχισμένης ζωής. Τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, με τη σφοδρή κοινωνικοοικονομική κρίση που ταλανίζει τη χώρα, η υγεία δεν θεωρείται πια κοινωνικό κεκτημένο και πολλοί πολίτες δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε δομές παροχής υπηρεσιών υγείας. Οι συνθήκες αυτές καθώς και η επιτακτική ανάγκη αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων οδήγησε στην δημιουργία Κοινωνικών Ιατρείων και Φαρμακείων που έχουν ως σκοπό την παροχή δωρεάν πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.

Ιστορικά στην Ελλάδα υπήρχε απουσία μιας συνεκτικής και αποτελεσματικής πολιτικής ανάπτυξης ενός ολοκληρωμένου δικτύου πρωτοβάθμιας παροχής υπηρεσιών

ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για όλο το πληθυσμό. Θα πρέπει λοιπόν, να γίνει αναφορά σε ορισμένες πρωτοποριακές κοινωνικές μορφές παροχής υγείας που έγιναν την περίοδο του Μεσοπολέμου (1922-1940), όπου οι συνθήκες διαβίωσης ήταν πολύ δύσκολες για το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού. Τέτοια προσπάθεια ήταν οι «Αγροτικοί Υγειονομικοί Συνεταιρισμοί» που έναντι ετήσιας συνδρομής εξασφάλιζαν στα μέλη και στις οικογένειές τους υπηρεσίες ιατρού, νοσοκόμου και μαίας. Υπήρχε, επίσης και το «σύστημα της κοντότας» όπου οι κάτοικοι ενός ή περισσότερων χωριών συμβάλλονταν με ένα γιατρό, ο οποίος έναντι ετήσιας αμοιβής, παρείχε τις υπηρεσίες του σε όλες τις οικογένειες. Άλλο παράδειγμα κοινωνικής αλληλεγγύης εκείνο το χρονικό διάστημα είναι η οργάνωση «Εργατική Βοήθεια» που ιδρύθηκε το 1924 και είχε πολύπλευρο έργο και δράσεις αλληλεγγύης όπως η δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε φτωχούς και άπορους. Επίσης, η «Κοινωνική Αλληλεγγύη» που ιδρύθηκε μετά την χρεοκοπία και την οικονομική κρίση του 1932, προσφέροντας μεταξύ άλλων ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε ανέργους. (Ευθυμίου Κ. 2014)

Στην περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, της Κατοχής και του Εμφυλίου (1940-1949), οι μονάδες παροχής υγείας είχαν καταρρεύσει αναπτύχθηκαν μορφές κοινωνικής αλληλεγγύης που αφορούσαν την υγεία. Συγκροτήθηκαν επιτροπές υγείας κυρίως στα χωριά και με τη βοήθεια των τοπικών κοινωνιών δημιουργήθηκαν φαρμακευτικοί σταθμοί που στη συνέχεια ονομάστηκαν Λαϊκά Φαρμακεία και χορηγούσαν φάρμακα δωρεάν ή σε τιμές κόστους. Επίσης ιδρύθηκαν Λαϊκά Ιατρεία για την κάλυψη των αναγκών πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι σε περιόδους κρίσης αναπτύχθηκαν από τους πολίτες οργανωτικές μορφές κοινωνικής αλληλεγγύης για την παροχή υπηρεσιών υγείας.

Στη σημερινή πραγματικότητα, η κοινωνία των πολιτών συνέβαλε με τα Κοινωνικά Ιατρεία και Φαρμακεία, στη διατήρηση του κοινωνικού ιστού καλύπτοντας ένα σημαντικό τμήμα των αποτυχιών του κράτους και της αγοράς στην παροχή των βασικών αγαθών και υπηρεσιών υγείας. Σύμφωνα με την οργάνωση «Γιατροί του Κόσμου» οι Έλληνες ασθενείς που προσέρχονταν στα ιατρεία τους προ κρίσης ήταν το 8% του συνόλου, ενώ κατά τη διάρκεια της κρίσης ο αριθμός αυξήθηκε στο 50%. (<https://mdmgreece.gr/>)

Τα Κοινωνικά Ιατρεία δημιουργήθηκαν από πρωτοβουλίες πολιτών που επιθυμούσαν να βοηθήσουν εθελοντικά τους άπορους και ανασφάλιστους συμπολίτες τους. Σκοπός τους είναι να προσφέρουν χωρίς καμία διάκριση δωρεάν υπηρεσίες πρωτοβάθμιας ιατρικής και

φαρμακευτικής φροντίδας σε ανασφάλιστους, άπορους και άνεργους ασθενείς. Τα Κοινωνικά Ιατρεία λειτουργούν ως ανοικτές συλλογικότητες με άμεση συμμετοχική δημοκρατία και έχουν ως κύρια χαρακτηριστικά την αυτονομία, την ανεξαρτησία, την αυτοδιαχείριση, την αυτοδιοίκηση και στηρίζουν τη λειτουργία τους στον εθελοντισμό και την αλληλεγγύη.

Η λειτουργία τους στηρίζεται στη συμμετοχή εθελοντών ιατρών διαφόρων ειδικοτήτων, εθελοντών φαρμακοποιών και πολιτών που καλύπτουν τις ανάγκες των ιατρείων και φαρμακείων. Όλες οι αποφάσεις παίρνονται στην ανοιχτή Γενική Συνέλευση, όπου μπορούν να παρευρεθούν όλοι ισότιμα, εθελοντές, ασθενείς και πολίτες. Η προμήθεια των απαραίτητων υλικών και φαρμάκων γίνεται αποκλειστικά από δωρεές των πολιτών και δεν δέχονται χρήματα από κρατικούς φορείς, ιδιωτικούς φορείς ή την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα Κοινωνικά Ιατρεία είναι άτυπες κοινωνικές οργανωτικές δομές και δεν έχουν νομική υπόσταση. Για τον συντονισμό των δράσεών τους έχουν προχωρήσει στη δημιουργία του Πανελληνίου Συντονιστικού Οργάνου το οποίο συνδέει τα Κοινωνικά Ιατρεία και Φαρμακεία όλης της χώρας με δεσμούς συνεργασίας και ανταλλαγής απόψεων, γνώσεων και κάλυψης αναγκών και παροχής υπηρεσιών.

2.7 Το πείραμα της Αργεντινής

Το 2001 η Αργεντινή μία από τις πλουσιότερες οικονομίες, χρεοκοπεί. Η κυβέρνηση παραιτείται και ο πρόεδρος της χώρας Φερνάντο δε λα Ρουά διαφεύγει από το προεδρικό μέγαρο με ελικόπτερο, ενώ ο λαός οργισμένος συγκρούεται με την αστυνομία, σπάει τράπεζες και λεηλατεί σουπερ μάρκετ. Η οικονομική και κοινωνική έκρηξη του 2001 άφησε πίσω της πάνω από 20 εκατομμύρια ανθρώπους στη φτώχεια, η ανεργία εκτοξεύθηκε, η κυβέρνηση όρισε ανώτατο όριο ανάληψης τα 250 \$ την εβδομάδα και το 17% των καταθέσεων των εθνικών τραπεζών εξαφανίστηκαν. Εκατοντάδες επιχειρήσεις έκλεισαν, 600 χιλιάδες θέσεις εργασίας στη βιομηχανία χάθηκαν, ενώ το ποσοστό των ανθρώπων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας έχει μέσα σε 30 χρόνια αυξηθεί από 5% στο 45% του πληθυσμού.

Οι καταλήψεις των εργοστασίων αποτέλεσαν αναπόσπαστο κομμάτι των κοινωνικών αγώνων ενάντια στην οικονομική βία και τη δολοφονική καταστολή που κόστισε τη ζωή δεκάδων διαδηλωτών. Απέναντι στην αποδιάρθρωση της παραγωγικής δομής της χώρας και την αύξηση της ανεργίας που ακολούθησε οι εργαζόμενοι αποφάσισαν να

διατηρήσουν τις εγκαταλειμμένες, από τους επιχειρηματίες, επιχειρήσεις. Ο όρος «ανακτημένη επιχείρηση» δεν υπήρχε πριν το 2001 ούτε στην Αργεντινή αλλά ούτε και σε κανένα άλλο μέρος του κόσμου. Πρόκειται για έναν ορισμό που υιοθετήθηκε από τους ίδιους τους εργαζόμενους προκειμένου να τονίσουν το γεγονός ότι ανακτούν μια πηγή εργασίας που θα χανόταν αν δεν υπήρχε ο αγώνας τους. Μπορούμε να ονομάσουμε ανακτημένη επιχείρηση την κοινωνική και οικονομική διαδικασία που έχει ως αφετηρία την ύπαρξη μιας επιχείρησης που λειτουργεί με τον παραδοσιακό καπιταλιστικό διαχειριστικό μοντέλο της οποίας η χρεοκοπία ή η αδυναμία οικονομικής βιωσιμότητας οδηγεί τους εργαζόμενους σε έναν αγώνα που έχει ως σκοπό την επαναλειτουργία της υπό καθεστώς αυτοδιαχείρισης. (Ruggeri A. 2014)

Ένα από τα πιο επιτυχημένα πειράματα αυτοδιαχείρισης είναι το εργοστάσιο Zanon, το οποίο στη συνέχεια θα ονομαστεί FaSinPat (Fabrica Sin Patron, Εργοστάσιο Χωρίς Αφεντικό). Το εργοστάσιο του Luigi Zanon ιδρύθηκε το 1980 σε δημόσια γη και με δημόσια κονδύλια. Η κεραμοποιία Zanon βρίσκεται στην πόλη Νεουκέν με πληθυσμό 250.000 κατοίκων. Η Zanon ήταν για πολλά χρόνια ένα από τα μεγαλύτερα κεραμοποιία της Νότιας Αμερικής, απασχολώντας εκατοντάδες εργαζόμενους, στηρίζοντας σημαντικά την τοπική οικονομία. Όμως, στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και ενώ η Αργεντινή βυθιζόταν στην κρίση επηρεάζοντας και τα κέρδη του εργοστασίου, ο ιδιοκτήτης άρχισε τις μαζικές απολύσεις, περικοπές μισθών και εργατικών δικαιωμάτων. Το 2000 η διοίκηση έκανε στάση πληρωμών παρόλο το γεγονός ότι είχε πάρει δάνειο από την κυβέρνηση για την πληρωμή των δεδουλευμένων στους εργαζόμενους. Οι εργαζόμενοι συνεχίζουν να στηρίζουν την επιχείρηση. Τον Ιούνιο όμως του 2000 ένας εργαζόμενος, ο 22χρονος Daniel Ferras πεθαίνει από καρδιακή ανακοπή μέσα στο εργοστάσιο επειδή το οξυγόνο για τις πρώτες βοήθειες ήταν άδειο. Δεν υπήρχε ούτε γιατρός, ούτε ασθενοφόρο. Οι εργαζόμενοι για να διαμαρτυρηθούν σταμάτησαν την παραγωγή για 8 ημέρες διεκδικώντας ασθενοφόρο και νοσοκόμα στο χώρο του εργοστασίου, αιτήματα τα οποία ικανοποιήθηκαν. Στη συνέχεια, τον Δεκέμβρη του 2000 ο Zanon ανακοινώνει μαζικές απολύσεις και από 330 άτομα που απασχολούσε στο εργοστάσιο απολύθηκαν τα 60.

Η κατάσταση στο εργοστάσιο είναι άσχημη και κορυφώνεται τον Οκτώβρη του 2001 όπου ανακοινώνεται το κλείσιμο του εργοστασίου. Οι εργάτες ξεκίνησαν απεργία διαρκείας η οποία εξελίχθηκε σε κατάληψη του εργοστασίου προκειμένου να αποτραπεί η μεταφορά των υλικών και των μηχανημάτων. Παράλληλα ξεκίνησε δικαστικός αγώνας ενάντια στη διοίκηση, ο οποίος κατέληξε σε μια πρωτοφανή απόφαση υπέρ των

εργαζομένων που τους αναγνώριζε το δικαίωμα να παραμείνουν στις εργασίες τους και απαγόρευσε στη διοίκηση να εκποιήσει ή να μεταφέρει τον πάγιο εξοπλισμό του εργοστασίου. Μετά από αγώνες 4 μηνών, και ενώ η χώρα είναι σε κρίση, οι 270 εργάτες που είχαν απομείνει αποφασίζουν, τον Μάρτιο του 2002, να επαναλειτουργήσουν το εργοστάσιο.

Η παραγωγή λειτουργεί κανονικά χωρίς επιστάτες και επιβλέποντες. Οι εργαζόμενοι έχουν οικοδομήσει σχέσεις συλλογικής και οριζόντιας διαχείρισης της λειτουργίας του εργοστασίου. Οργανώθηκαν σε επιτροπές εργασίας ανάλογα με το αντικείμενο της δουλειάς, π. χ. υπάρχει η επιτροπή ασφαλείας, η επιτροπή τύπου και επικοινωνίας, επιτροπή πωλήσεων κ.α. ενώ κάθε γραμμή παραγωγής έχει δική της επιτροπή. Οι επιτροπές συνεδριάζουν σε τακτές συνελεύσεις ενώ ορίζεται και ένας συντονιστής για αποφάσεις ρουτίνας που δεν μπορούν να περιμένουν την συνέλευση. Ο συντονιστής, επίσης, εκπροσωπεί την επιτροπή στη συνέλευση των εργαζομένων του εργοστασίου που πραγματοποιείται κάθε δύο εβδομάδες. Όλες οι σημαντικές αποφάσεις πρέπει να εγκριθούν από τη συνέλευση.

Εικόνα 1 Επιγραφή στην είσοδο του εργοστασίου της FanSiPat – Zanon (πηγή: www.workerscontrol.net)

Οι μισθοί τους, που διαφοροποιούνται ελάχιστα σύμφωνα με τα χρόνια εργασίας, κυμαίνονται στα 1000 πέσος, ένα ποσό που προσφέρει αξιοπρεπέστατη διαβίωση και ξεπερνά το μέσο όρο αμοιβής σε άλλες εταιρίες του ίδιου κλάδου. Τα κέρδη μοιράζονται εν μέρει μεταξύ των εργαζομένων, όπως προβλέπει ο νόμος για τις συνεργατικές

επιχειρήσεις, εν μέρει για την αγορά και τη συντήρηση βιομηχανικού εξοπλισμού και εν μέρει για επιμόρφωση. Στα πρώτα δύο χρόνια της λειτουργίας του εργοστασίου υπό εργατικό έλεγχο αυξήθηκε η παραγωγή από 1.500 μέτρα πλακιδίων σε 4.000 μέτρα, με 24ωρη λειτουργία και τρεις βάρδιες. Υπάρχει προοπτική αύξησης της παραγωγής καθώς η δυναμικότητα του εργοστασίου είναι πολύ μεγαλύτερη. Λόγω αύξησης της παραγωγής από το 2002 και μετά έχουν προσληφθεί 250 εργαζόμενοι.

Ένα πρόβλημα που προέκυψε ήταν ότι οι εργάτες έπρεπε να αναλάβουν και τις θέσεις του λογιστηρίου και τα εργαστήρια τεχνικού ελέγχου. Έμαθαν να ανταποκρίνονται στα νέα αυτά καθήκοντα με τη βοήθεια και την επιμόρφωση που έλαβαν μέσα από συμφωνίες συνεργασίας με το Πανεπιστήμιο του Μπουένος Άιρες και του Πανεπιστημίου του Κομάγουε. Υπάρχει κυκλική εναλλαγή των εργαζομένων στις διοικητικές θέσεις για τις οποίες οι εργαζόμενοι εκλέγονται από τις συνελεύσεις.

Όπως όλα τα συνεργατικά εγχειρήματα της αλληλέγγυας οικονομίας δεν έχουν στόχο τη μεγιστοποίηση του κέρδους και η αύξηση της παραγωγής συνεπάγεται νέες θέσεις εργασίας. Αυτό που ζητούν τώρα οι εργαζόμενοι είναι να περάσει το εργοστάσιο στην ιδιοκτησία της περιφέρειας της Νεουκέν, με τη διαχείριση στα χέρια των εργαζομένων. Σκοπός αυτού του αιτήματος είναι τα κέρδη του εργοστασίου να διατίθενται και σε δημόσιες λειτουργίες, στην υγεία, την εκπαίδευση και τη στέγαση.

Η κοινωνική προσφορά του εργοστασίου στην τοπική κοινωνία είναι πολύ μεγάλη, μέρος της παραγωγής παραχωρείται δωρεάν σε δημόσια νοσοκομεία και σχολεία καθώς και σε άτομα που αδυνατούν να καταβάλουν το τίμημα για την απόκτηση των προϊόντων. Το 2005 η συνέλευση των εργαζομένων ψήφισε να ιδρυθεί μια κοινοτική κλινική υγείας στην φτωχιά γειτονιά Nueva Espana, οι κάτοικοι της οποίας ζητούσαν μια τέτοια κλινική από την κυβέρνηση της επαρχίας για δύο δεκαετίες. Το εργοστάσιο FaSinPatto έχτισε σε τρεις μήνες.

Οι δυσκολίες όμως που αντιμετώπισαν οι εργαζόμενοι μετά την κατάληψη και τη λειτουργία του εργοστασίου ήταν μεγάλες. Στο τέλος του 2002 η κυβέρνηση εγκατέλειψε τη σταθερή ισοτιμία 1\$=1 πέσος και αποφάσισε την μετατροπή όλων των τραπεζικών καταθέσεων από δολάρια σε πέσος, αυτή η αλλαγή του οικονομικού περιβάλλοντος ευνόησε την κερδοφορία του εργοστασίου με αποτέλεσμα ο Luigi Zanon να επιχειρήσει να ανακτήσει το εργοστάσιο αναγκάζοντας την κυβέρνηση να εκδιώξει όλους τους εργαζόμενους. Οι εργαζόμενοι υπήρξαν στόχος απειλών βίας και θανάτου, όπως η

απαγωγή και τα βασανιστήρια γυναικών το Μάρτιο του 2005. Επίσης, έχουν εκδοθεί δικαστικές αποφάσεις για την εκκένωση του εργοστασίου αλλά η τοπική κοινωνία περιφρουρώντας το εργοστάσιο κατάφερε να τις αποτρέψει.

Στις 14 Αυγούστου 2009, ψηφίστηκε η απαλλοτρίωση του εργοστασίου στο συνεταιρισμό FaSinPat νόμιμα και απεριόριστα. Το κράτος συμφώνησε επίσης να αποζημιώσει τους κύριους πιστωτές, επικεφαλής των πιστωτών αυτών είναι η Παγκόσμια Τράπεζα από την οποία ο L. Zanon πήρε ένα σημαντικό δάνειο και η ιταλική Sacmi που παράγει μηχανήματα.

Εικόνα 2 Στιγμιότυπο από το χώρο εργασίας στο εργοστάσιο FanSiPat – Zanon (πηγή: www.workerscontrol.net)

2.7.1 Τα συνεργατικά εγχειρήματα στην Αργεντινή

Μετά την εξέγερση του 2001 οι επανακτημένες επιχειρήσεις στην Αργεντινή φτάνουν τις 200. Ένα σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι συνεταιρισμοί οφείλουν να αποπληρώσουν τα χρέη του προηγούμενου ιδιοκτήτη ή να τον αποζημιώσουν για τον εξοπλισμό, κάτι για το οποίο οι εργάτες της Zanon αρνούνται να πράξουν. Χιλιάδες είναι οι εργάτες στην Αργεντινή οι οποίοι ζητούν την κρατικοποίηση των συνεταιρισμών τους χωρίς όμως την αλλαγή του καθεστώτος της αυτοδιαχείρισης. Το εθνικό κίνημα των κατειλημμένων εργοστασίων πιέζει για την πρόταση ενός νόμου που θα μεταβιβάζει απευθείας τις επιχειρήσεις στους υπαλλήλους σε περίπτωση χρεοκοπίας.

Τα περισσότερα εργοστάσια κρατούν κατά 88% τις συνελεύσεις τακτικά, το 44% από αυτά τις εβδομαδιαίες συνελεύσεις και το 35% τις μηνιαίες συνελεύσεις. Υπάρχουν στιγμές που δεν υπάρχει συμφωνία και οι διαφωνίες είναι τόσο μεγάλες που είναι

αδύνατον να φτάσουν σε ομοφωνία, αλλά οι εργαζόμενοι γνωρίζουν ότι αυτό είναι φυσικό να συμβαίνει και τα θέματα συζητιούνται μέχρι να βρεθεί ομοφωνία. Αν αυτό δε συμβεί τότε αναβάλλεται και συζητιέται εκ νέου σε άλλη συνέλευση. (Ruggeri Andres, 2014)

Οι ανακτημένες επιχειρήσεις δεν αφορούν μόνο εργοστάσια αλλά και άλλες επιχειρήσεις στη Αργεντινή. Το πρώην σούπερ μάρκετ «Ο τίγρης» στην πόλη Ροσάριο, ήταν ανάμεσα στις 500 πιο κερδοφόρες επιχειρήσεις της Αργεντινής με 14 καταστήματα και περίπου 1.000 εργαζομένους. Το 2001 κήρυξε πτώχευση και η διοίκηση άρχισε να αδειάζει τα εμπορεύματα, τις μηχανές και τα έπιπλα από τα καταστήματα. Οι εργαζόμενοι κατέλαβαν το κεντρικό κατάστημα για να τους εμποδίσουν και ύστερα από πολλές κινητοποιήσεις πέτυχαν την απαλλοτρίωση του κτιρίου υπέρ τους. Ένα άλλο παράδειγμα είναι το Νέο Συνεταιριστικό μπαρ Nubacoop στο Ροσάριο και το ξενοδοχείο 4* Μπάουεν στο Μπουένος Άιρες το οποίο όμως δεν έχει καταφέρει να νομιμοποιήσει τη δραστηριότητά του παρόλο που λειτουργεί κανονικά υπό εργατική διεύθυνση από το 2003. Μια άλλη αξιοπρόσεκτη περίπτωση είναι αυτή του εργαστηρίου γραφικών τεχνών Gaglianone στη γειτονιά Πομπέζα του Μπουένος Άιρες που αργότερα ονομάστηκε Συνεταιρισμός Γραφικών Τεχνών Chilavert. Η επιχείρηση τελούσε υπό κατάληψη για οκτώ μήνες αλλά η υποβάθμιση από τους εργοδότες είχε ξεκινήσει πολλά χρόνια πριν. Άρχισαν σταδιακά να επιδεινώνονται οι συνθήκες εργασίας, σταμάτησαν οι επενδύσεις και η συντήρηση των μηχανημάτων, άρχισαν οι καθυστερήσεις στους μισθούς, οι απολύσεις και οι πληρωμές με κουπόνια. Από τους τριάντα εργαζομένους που απασχολούσε πρωταγωνίστησαν στις εξελίξεις οκτώ, οι οποίοι μετά από ένα δύσκολο αγώνα το Κοινοβούλιο της Πόλης του Μπουένος Άιρες ενέκρινε την προσωρινή απαλλοτρίωση της εταιρίας υπέρ των εργαζομένων.

2.7.2 Η κατάσταση των συνεταιρισμών στην Αργεντινή σήμερα

Τις κρίσιμες μέρες του 2001 η μία κατάληψη ακολουθούσε την άλλη, με αρκετά επεισόδια και θαρραλέες δράσεις από πλευράς των εργαζομένων. Τα χρόνια που ακολούθησαν, η καθημερινότητα σε αυτά τα ανακτημένα εργοστάσια είναι κοπιαστική, μια καθημερινότητα λιγότερο θεαματική, φαινομενικά λιγότερο ηρωική, η οποία δεν προσελκύει τηλεοπτικές κάμερες αλλά που αποδεικνύει ότι αυτά τα εργοστάσια τα οποία εγκαταλείφθηκαν επειδή δεν ήταν βιώσιμα μπορούν να συνεχίσουν να λειτουργούν. Ίσως να μην είναι βιώσιμα με μέτρο τα κέρδη που απαιτούσαν οι επιχειρηματίες που τα εγκατέλειψαν αλλά είναι επαρκώς βιώσιμα για τους εργαζομένους που συνέχισαν τη λειτουργία τους.

Οι συνεταιριστικές αυτές επιχειρήσεις επιβιώνουν, τουλάχιστον οι περισσότερες από αυτές, επειδή οι εργαζόμενοι αγωνίστηκαν για να διατηρήσουν τις θέσεις εργασίας τους και να δημιουργήσουν ένα νέο τρόπο διαχείρισης, μια νέα αντίληψη όσον αφορά στην οικονομική διοίκηση και εξέλιξη μιας επιχείρησης. Το νέο αυτό μοντέλο έγινε πραγματικότητα χάρη στη τεράστια αλληλεγγύη που επέδειξαν άλλα κοινωνικά κινήματα τα οποία ακόμη και αν δεν μπόρεσαν να διατηρηθούν στον χρόνο, συνεχίζουν να υπάρχουν μέσα από τα επιτεύγματά τους. Ύστερα από δεκαεπτά χρόνια οι ανακτημένες επιχειρήσεις συνεχίζουν να έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά και οι εργαζόμενοι έχουν ανταποδώσει με το παραπάνω όλη τη στήριξη που δέχτηκαν στις κρίσιμες στιγμές του αγώνα τους. Οι εργαζόμενοι της Chilavert, για παράδειγμα, στάθηκαν αλληλέγγυοι σε όλους τους σημαντικούς λαϊκούς αγώνες, στο εργαστήριό τους λειτουργούν ένα πολιτιστικό κέντρο, ένα λαϊκό σχολείο και ένα κέντρο Τεκμηρίωσης από το ερευνητικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου του Μπουένος Άιρες.

Σήμερα, δεν υπάρχουν μόνο οι «παλιοί» συνεταιρισμοί αλλά και αυτοί που προστέθηκαν σε εποχές μεγαλύτερης οικονομικής σταθερότητας. Ωστόσο τόσο στους παλιούς όσο και στους νέους συνεταιρισμούς λείπουν σημαντικά πράγματα : κεφάλαιο, τεχνολογία και πολλές φορές τεχνική εξειδίκευση. Οι κυβερνήσεις στήριξαν ως ένα βαθμό τα εγχειρήματα αυτά, συνεχίζουν όμως να τα αντιμετωπίζουν ως ένα μέσο κοινωνικής αποσυμπίεσης ή μια μορφή αυτοαπασχόλησης. Συνήθως, έρχονται εκ των υστέρων για να αναγνωρίσουν και να νομιμοποιήσουν μια κατάσταση που δημιουργήθηκε από την πραγματικότητα των αγώνων. (Ruggeri A. 2014)

2.8 Συμπεράσματα

Υπάρχουν, λοιπόν λύσεις που ενσωματώνουν μια προσέγγιση στις οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις που είναι ευρύτερη, πιο ανθρώπινη και πιο ικανή να καταναίμει δίκαια τα οικονομικά οφέλη, διατηρώντας ταυτόχρονα την αίσθηση της ανθρώπινης αλληλεγγύης και της κοινότητας και αυτή είναι η συνεργασία της αμοιβαιότητας και της αλληλεγγύης.

Στον Καναδά για παράδειγμα, υπάρχουν σήμερα 12 χιλιάδες συνεταιρισμοί με 15 εκατομμύρια μέλη. Πολλοί από αυτούς τους συνεταιρισμούς ήταν η κινητήρια δύναμη για την ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών, από τη γεωργία στην ηπειρωτική χώρα μέχρι τις αλιευτικές επιχειρήσεις στις παράκτιες περιοχές. Σήμερα, 40 centγια κάθε δολάριο που κερδίζει ένας αγρότης προέρχεται μέσω ενός συνεταιρισμού. (Restakis J. 2010)

Στην Ιταλία οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί έγιναν πολύ δημοφιλείς εξαιτίας της δυνατότητάς τους να διεκπεραιώνουν ποικίλες αποστολές, όπως να παρέχουν θέσεις εργασίας σε ανθρώπους που είχαν αποκλειστεί από την αγορά εργασίας και να δημιουργούν μια ποικιλία υπηρεσιών για τους ιδιώτες. Αναδύθηκαν τη δεκαετία του 1950 και αναπτυχτήκαν ραγδαία τη δεκαετία του 1970. (Borzaga 1997)

Στην Ιαπωνία από το 1965, ο συνεταιρισμός καταναλωτών Seikatsu έχει αναμορφώσει τις σχέσεις μεταξύ των καταναλωτών και ιδιωτών αγροτών για την προώθηση οικολογικών μεθόδων και δίκαιων τιμών. Ιδρύθηκε ως Teikei, μια σύμπραξη μεταξύ μιας μικρής ομάδας καταναλωτών και ενός αγρότη. Σήμερα, περιλαμβάνει 32 συνεταιρισμούς σε επίπεδο επαρχίας. Τα τελευταία 15 χρόνια ο συνεταιρισμός αναπτύσσεται και σε άλλους τομείς. Όπως η κοινωνική μέριμνα και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, επιδιώκοντας να ενισχύσει την αλληλεγγύη και τη συνεργασία μεταξύ διαφόρων τομέων με τρόπους που αντανακλούν την προσέγγισή τους στο μετασχηματισμό του συστήματος τροφίμων.

Στη Δανία από την άλλη, ενώ δεν υπάρχει ειδικός νόμος που να διέπει τη λειτουργία και τη δημιουργία συνεταιρισμών, υπάρχει ένα από τα πιο ανεπτυγμένα συνεταιριστικά κινήματα του κόσμου το οποίο έχει αναπτυχθεί κλαδικά. Τα γαλακτοκομικά προϊόντα για παράδειγμα, τα διαχειρίζονται οι γαλακτοκομικοί συνεταιρισμοί οι οποίοι εμπορεύονται περίπου το 90% της συνολικής παραγωγής γάλακτος και βουτύρου και περίπου το 80% της παραγωγής του τυριού. Αξίζει να αναφερθεί ότι η Ομοσπονδία Δανικών Γαλακτοκομείων πλαισιώνεται και από τους συνεταιρισμούς αλλά και από ιδιωτικές επιχειρήσεις σε αρμονική συνεργασία και επιτυγχάνουν εξαιρετικά εξαγωγικά επιτεύγματα. Ανάλογα λειτουργούν οι Κτηνοτροφικοί Εμπορικοί Συνεταιρισμοί και ο Δανικός Συνεταιρισμός Γεωργικών Εφοδίων.

Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι η ιδέα του συνεργατισμού παραμένει κυρίαρχη και επίκαιρη όσο ποτέ άλλοτε στις σύγχρονες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Στην Ελλάδα επίσης, μέσα στην κρίση έχουν δημιουργηθεί συνεταιρισμοί κυρίως αγροτικοί που είναι κατά βάση εξαγωγικοί και έχουν καταφέρει να αναπτύσσονται ανταγωνιστικά στον κλάδο τους παρόλη τη γραφειοκρατία και την κωλυσιεργία του ελληνικού κράτους. Για παράδειγμα στις Πρέσπες βρίσκουμε τις εγκαταστάσεις του Αγροτικού Συνεταιρισμού Φασολοπαραγωγών Εθνικού Δρυμού Πρεσπών Πελεκάνος, του οποίου τα τριάντα μέλη διαχειρίζονται το 50% των περιφημων φασολιών Πρεσπών, με ετήσιο κύκλο εργασιών 4 εκατ. ευρώ. Επίσης, Ο Συνεταιρισμός Βοσκών Λιβαδίου Ολύμπου που ξεκίνησε το 2007

έχει σήμερα 16 μέλη και διαθέτει 6.000 αιγοπρόβατα και παράγει έξι διαφορετικά επώνυμα προϊόντα. Πέρα από την ελληνική αγορά εξαπλώνεται στη Γερμανία, τη Γαλλία και το Βέλγιο, ενώ ετοιμάζεται επέκταση με νέα τυροκομική μονάδα. Στη Λαμία το 2012, 87 καλλιεργητές καπνού αποφάσισαν να αλλάξουν κατεύθυνση, καλλιεργώντας στέβια και δημιούργησαν τον συνεταιρισμό Stevia Hellas. Σήμερα το προϊόν τους με την επωνυμία La Mia Stevia εξάγεται στην Ευρώπη, Ασία, Αμερική και υπέγραψαν συμφωνία συνεργασίας με μεγάλη ελληνική εταιρία ποτών και τροφίμων για την παροχή της πρώτης ύλης. Αξίζει να αναφερθούμε στο συνεταιρισμό Πήγασο 7Grapes στο Κιάτο Κορινθίας όπου επτά φίλοι και παραγωγοί σταφυλιού συμερίστηκαν ένα κοινό όραμα για συσπείρωση και συνεργασία και δημιούργησαν έναν συνεταιρισμό όπου σήμερα απαριθμεί 56 μέλη. Ο Πήγασος έχει κύκλο εργασιών 5 εκατομμύρια ευρώ, απασχολεί 400 εργαζόμενους κατοίκους της περιοχής του Κιάτου, σε ιδιόκτητα συσκευαστήρια και εξάγει την παραγωγή του στα μεγαλύτερα και απαιτητικότερα σούπερ μάρκετ της Αγγλίας. Τα μέλη του περνάνε από συνεχή εκπαίδευση για όλα τα στάδια και τις φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας και υπάρχει διαρκής αξιολόγηση την οποία υφίσταται κάθε παραγωγός – μέλος.

Όπως οι εργαζόμενοι της Αργεντινής αποφάσισαν ότι ενεργώντας από κοινού θα μπορούσαν να μετατρέψουν μια οικονομική τραγωδία σε μια ιστορία θριάμβου έτσι και χιλιάδες εργάτες, αγρότες, αλιείς, πάροχοι υγειονομικής περίθαλψης μπορούν να αναζητήσουν συνεταιριστικές λύσεις. Επίσης τα Κοινωνικά Ιατρεία έχουν συνδεθεί με την παροχή δωρεάν φαρμάκων για όλους και περίθαλψης αλλά έχουν θέσει και ζητήματα επέκτασης της πρωτοβάθμιας φροντίδας αλλά και διαφάνειας στο σύστημα υγείας συνολικά.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κεφάλαιο 3 Η Περίπτωση της BIOME

3.1 Εισαγωγή

3.1.1 Παρουσίαση της Επιχείρησης

Η Φίλκεραμ Johnson ιδρύθηκε το 1961 στην Πυλαία Θεσσαλονίκης από την οικογένεια Φιλίππου και ήταν το πρώτο εργοστάσιο παραγωγής κεραμικών πλακιδίων στην Ελλάδα. Ιδρύεται σε μια εποχή και μια περιοχή όπου ανακάμπτει από τις καταστροφικές συνέπειες του εμφύλιου πολέμου. Μέχρι τότε οι μικρές ανάγκες της ελληνικής αγοράς καλύπτονται με εισαγωγές από Την Ιταλία και την Ισπανία. Η επιχείρηση ξεκίνησε την παραγωγή πλακιδίων με 18 εργαζόμενους και παραγωγή 80.000 τετραγωνικά μέτρα ετησίως και έφτασε να απασχολεί 400 άτομα και παραγωγή 4.500.000 τετραγωνικά μέτρα το χρόνο. Η επιτυχημένη λειτουργία της Φίλκεραμ κατά τα δύο πρώτα χρόνια της ύπαρξή της επέστησε την προσοχή διεθνών επενδυτών. Το 1963 η αγγλική Richard Tiles Ltd έγινε κατά 50% εταίρος της εταιρίας μετονομάζοντάς τη σε Φίλκεραμ Richards S A, αυτό τριπλασίασε την παραγωγή και αύξησε σημαντικά τις εξαγωγές της εταιρίας σε Ευρώπη και Μέση Ανατολή. Η αυξημένη ζήτηση αφορούσε την επένδυση σε νέο εξοπλισμό και την αύξηση του προσωπικού. Το 1969 η εταιρία συγχωνεύθηκε με την H&R Johnson Ltd και ονομάστηκε Φίλκεραμ Johnson SA. Το υπενδεδυμένο κεφάλαιο ανήλθε σε 100 εκατομμύρια δρχ. και το προσωπικό στα 350 άτομα. Αρχικά, η εταιρία παρήγαγε μόνο λευκά τετράγωνα πλακίδια 15X15 αλλά σύντομα η σειρά εξαπλώθηκε και σε άλλα σχέδια αφού η εταιρία προχώρησε στην εγκατάσταση διακοσμητικών μηχανών αρχίζοντας έτσι τις πρώτες εξαγωγές. Στις αρχές τις δεκαετίας του 1980 η παραγωγή συνεχίστηκε με αναβαθμισμένες εγκαταστάσεις και μηχανολογικό εξοπλισμό, χαρακτηριστικό των οποίων ήταν η ευελιξία στην παραγωγή και η σημαντική βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων. Το 1982 ίδρυσε τη BIOME, με αντικείμενο την παραγωγή χημικών προϊόντων και δομικών υλικών για τον κατασκευαστικό κλάδο και αποτελεί θυγατρική της Φίλκεραμ Johnson SA.

Το 1987 η εταιρία επένδυσε σε μεγάλο βαθμό στη νέα τεχνολογία φτιάχνοντας πλακάκια δαπέδου για ειδικούς σκοπούς κατασκευασμένα με τις πιο καινοτόμες τεχνολογικές εξελίξεις παγκοσμίως. Επίσης, με την συμμετοχή της στην έκθεση πλακιδίων το 1987 στο

Los Angeles κέρδισε το δεύτερο βραβείο μεταξύ 400 εκθετών, μπαίνοντας έτσι δυναμικά και στην αμερικάνικη αγορά. Η ανοδική της πορεία συνεχίζεται και την επόμενη δεκαετία, στους πελάτες της συγκαταλέγονται μεγάλες κατασκευαστικές εταιρίες, Δημόσια κτίρια, το Μετρό Αθηνών, ο Διεθνής Αερολιμένας Ελ. Βενιζέλος, νοσοκομεία, τράπεζες, αθλητικά κέντρα, ξενοδοχεία καθώς και μεγάλες επιχειρήσεις στο εξωτερικό.

3.1.2 Οικονομικά Προβλήματα

Τα προβλήματα στη Φίλκεραμ Johnson SA ξεκίνησαν τον Νοέμβριο του 2008, ένα μήνα πριν τα εγκαίνια της καινούριας μονάδας σύγχρονης παραγωγής. Αντί των εγκαινίων όμως έγιναν απολύσεις 140 εργαζομένων και η διοίκηση ανακοίνωσε ότι περιμένει τη χορήγηση δανείου 6 εκατομμυρίων ευρώ μέσω της θυγατρικής της, BIOME, ώστε να λειτουργήσει τμήμα της παραγωγής και να διασωθούν κάποιοι εργαζόμενοι. Το 2010 η εταιρία έθεσε για τρεις μήνες τους εργαζόμενους σε διαθεσιμότητα και μείωσε αυθαίρετα τα επιδόματα νυχτερινά, εορτών και υπερωρίες. Το 2011 σταμάτησε η παραγωγική διαδικασία και το Μάρτιο του ίδιου έτους σε τριμερή συνάντηση με τον Υπουργό Εργασίας, η διοίκηση δήλωσε την πρόθεσή της να κλείσει οριστικά το εργοστάσιο της Φίλκεραμ γιατί η παραγωγή δεν είναι συμφέρουσα και η τράπεζες φέρνουν εμπόδια στη χορήγηση δανείου. Στη συνέχεια κατατέθηκε αίτηση πτώχευσης και οι εργαζόμενοι όλο αυτό το διάστημα βρισκόταν στο χώρο του εργοστασίου φυλάσσοντας την περιουσία της εταιρίας. Στις 31 Οκτωβρίου 2011 η Φίλκεραμ βγήκε σε πτώχευση, απολύθηκαν οι 220 εργαζόμενοι και ορίστηκε σύνδικος για να διαχειριστεί την πτωχευτική διαδικασία, να καταγράψει δηλαδή την περιουσία του οφειλέτη και να διαπιστώσει τις υποχρεώσεις του με σκοπό την ικανοποίησή τους. Παράλληλα, η θυγατρική της Φίλκεραμ, Βιομέ, συνεχίζει την παραγωγική διαδικασία ελπίζοντας να μην επηρεαστεί από τις εξελίξεις στην μητρική της εταιρία.

Από την πλευρά τους οι εργαζόμενοι, ύστερα από πολύμηνες διαπραγματεύσεις κατάφεραν να πάρουν τα δεδουλευμένα που τους όφειλαν από τον Μάρτιο του 2011 αλλά με απόφαση της συνέλευσής τους συνεχίζουν τις κινητοποιήσεις μέχρι την ικανοποίηση των αιτημάτων τους. Ζητάνε την καταβολή των αποζημιώσεων και αντιμετώπιση της απερχόμενης ανεργίας. Είναι πεπεισμένοι ότι υπάρχουν περιθώρια λειτουργίας του εργοστασίου, έχοντας μηνύματα από την αγορά αλλά και από πρώην στελέχη ότι ακόμη και τώρα υπάρχουν έμποροι και απλοί καταναλωτές που ζητάνε μεγάλες ποσότητες πλακιδίων και έτσι συνεχίζουν να φυλάσσουν το εργοστάσιο με βάρδιες.

3.1.3 Το Εργοστάσιο της BIOME

Το 1982, δίπλα στη μητρική εταιρία Φίλκεραμ Johnson SA ιδρύεται η θυγατρική Βιομηχανική Μεταλλευτική ΑΕ που παρήγαγε και διέθετε υλικά δόμησης. Η εξέλιξή της ήταν ραγδαία στο χώρο των δομικών υλικών, καθώς κατείχε μια από τις ηγετικές θέσεις στην ελληνική αγορά και διέθετε ένα σύνολο εξειδικευμένων προϊόντων υψηλής ποιότητας με ιδιαίτερη φήμη στα υλικά με τα οποία εισήχθη στην ελληνική αγορά, δηλαδή για τις κόλλες κεραμικών πλακιδίων και τους αρμούς. Η εφοδιαστική αλυσίδα της εταιρίας λειτουργεί βάσει των υψηλότερων προτύπων με σκοπό την μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα της διάθεσης των προϊόντων τόσο στην τοπική αγορά σε πάνω από 400 σημεία πώλησης, όσο και διεθνώς, καθώς το 10% της παραγωγής προωθείται σε αγορές του εξωτερικού (π.χ. Κύπρος, Ανατολική Ευρώπη, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα), απαριθμώντας 50 και πλέον συνεργάτες. Το έργο της Βιομηχανικής Μεταλλευτικής όμως δεν σταματάει εδώ, καθώς ακόμα και μετά την αγορά των προϊόντων της, η εταιρία δεσμεύεται και προσφέρει τεχνική υποστήριξη για το σύνολο των προϊόντων της διαθέτοντας εξειδικευμένο προσωπικό το οποίο παρέχει υψηλές τεχνικές υπηρεσίες και συμβουλές όσον αφορά την εφαρμογή των προϊόντων.

Τα "διαμάντια" του ελληνικού εμπορίου και της βιομηχανίας παρουσιάζει σε έρευνά της η Stat Bank το 2004. Η BIOME βρίσκεται μέσα στις 100 καλύτερες ελληνικές επιχειρήσεις με τη μεγαλύτερη αναπτυξιακή τροχιά. Όπως επισημαίνει σε σχετική ανακοίνωση, οι επιχειρήσεις που περιλαμβάνονται στην έρευνα, παρά τις δυσκολίες της αγοράς, κινούνται σε αναπτυξιακή τροχιά, υλοποιούν σημαντικά επενδυτικά σχέδια και βελτιώνουν ταυτόχρονα τη χρηματοοικονομική τους διάρθρωση (<http://statbank.gr/>).

Το 2006 κατατάσσεται στις 20 πιο πετυχημένες επιχειρήσεις της Βορείου Ελλάδας αλλά δύο χρόνια μετά λόγω της κρίσης στον κατασκευαστικό τομέα και λανθασμένων χειρισμών της διοίκησης εμφανίζονται τα πρώτα προβλήματα.

Η οικογένεια Φιλίππου το 2011 καταθέτει αίτηση πτώχευσης για τη Φίλκεραμ και οι συνέπειες δεν αργούν να φανούν και στη BIOME όπου τον Ιούλιο του ίδιου έτους η διοίκηση αθετεί το συμφωνημένο χρονοδιάγραμμα αποπληρωμής των οφειλόμενων μισθών.

3.1.3.1 Το κλείσιμο της BIOME και η αντίδραση των εργαζομένων

Η αντίδραση των εργαζομένων της BIOME είναι άμεση, ξεκινούν 48ωρες επαναλαμβανόμενες απεργίες και τον Σεπτέμβρη του 2011 μπαίνουν σε καθεστώς

επίσχεσης εργασίας. Ήδη από τους εργαζόμενους συζητείται η ιδέα της αυτοδιαχείρισης και σε ψηφοφορία αποσπά το 97% των ψήφων. Λίγους μήνες αργότερα γίνεται έκκληση από τους εργαζόμενους για βοήθεια προς συλλόγους και σωματεία της πόλης. Η ανταπόκριση είναι πολύ θετική, γεγονός που αναπτέρωσε το ηθικό τους και τους οδήγησε στην ίδρυση της Πρωτοβουλίας Αλληλεγγύης της BIOME τον Ιούλιο του 2012.

Τον Οκτώβριο του 2012 οι εργαζόμενοι καταθέτουν τα αιτήματά τους και την πρόταση επαναλειτουργίας του εργοστασίου στον σύμβουλο του Υπουργού Εργασίας ο οποίος αν και θετικός δηλώνει αναρμόδιος. Η πρόταση περιλαμβάνει:

- Την απόκτηση μετοχών της BIOME χωρίς την ανάληψη των χρεών της προηγούμενης διοίκησης.
- Τη δημιουργία νομικού πλαισίου για τη μεγαλύτερη ασφάλεια των εργαζομένων – μετόχων, που θα πρέπει να συμμετέχουν με το αρχικό κεφάλαιο και όχι με προσωπική περιουσία και χωρίς άλλη δέσμευση.
- Τη χρηματοδότησή τους μέσω της επιδότησης του ΟΑΕΔ για νέες επιχειρήσεις συν την εφάπαξ καταβολή του επιδόματος ανεργίας. Το συνολικό ποσό της χρηματοδότησης με αυτόν τον τρόπο θα ανέλθει στα 1,8 εκατομμύρια ευρώ.
- Την επιστροφή στη BIOME του ποσού του 1,9 εκατομμυρίων ευρώ που είχε δοθεί δάνειο στη μητρική Φίλκεραμ.

Η συνάντηση με τον Υπουργό Εργασίας έγινε τον Ιανουάριο του επόμενου χρόνου, με τον υπουργό να απαντά αόριστα και χωρίς να αναλαμβάνει δεσμεύσεις. Οι ίδιοι οι εργαζόμενοι από την πλευρά τους ξεκαθαρίζουν ότι θα ξεκινήσουν την λειτουργία του εργοστασίου περιμένοντας την κατάθεση του σχετικού νομοσχεδίου. Στις 12 Φεβρουαρίου του 2013 ανοίγει η πύλη του εργοστασίου. Από τους 70 εργαζόμενους συνεχίζουν τις διεκδικήσεις οι 22, αφού πολλοί ικανοποιήθηκαν οικονομικά μέσω προσφυγών που έκαναν οι δικηγόροι τους σε πελάτες της επιχείρησης που είχαν αγοράσει προϊόντα επί πιστώσει.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι οι εργαζόμενοι της Φίλκεραμ είναι αντίθετοι στις ενέργειες των εργαζομένων της Βιομέ για αυτοδιαχείριση και επαναλειτουργία του εργοστασίου γιατί πιστεύουν ότι η κατάληψη του εργοστασίου στέκεται εμπόδιο στις δικές τους διεκδικήσεις. Ο πλειστηριασμός του οικοπέδου που ανήκει στη μητρική εταιρεία δεν μπορεί να επιτευχθεί λόγω της χρήσης του από τη Βιομέ και των αντιδράσεων του σωματείου και των αλληλέγγυων ομάδων. Ο πλειστηριασμός του οικοπέδου συνεπάγεται

την αποζημίωση των εργαζομένων της Φίλκεραμ για το υπόλοιπο των χρημάτων που διεκδικούν.

3.1.4 Η επαναλειτουργία του εργοστασίου της Βιομέ

Οι εργαζόμενοι της BIOME, το 2013, μαζί με ένα μεγάλο κίνημα αλληλεγγύης επιχείρησαν ένα μεγάλο βήμα: να πάρουν την παραγωγή στα χέρια τους. Με την ίδρυση ενός συνεταιρισμού και πιο συγκεκριμένα μιας ΚΟΙΝΣΕΠ, κίνηση απαραίτητη για να αποκτήσει το εγχείρημα νομική μορφή, το εργοστάσιο μετατρέπεται σταδιακά σε πηγή αξιοπρεπούς εργασίας, ισότιμων εργασιακών σχέσεων και αμοιβών που διασφαλίζουν την επιβίωση των μελών του συνεταιρισμού.

Το άνοιγμα του εργοστασίου επεφύλασσε μια δεύτερη κρίσιμη απόφαση που αφορούσε στην αλλαγή της παραγωγής, από δομικά υλικά άρχισε να παράγει φυσικά καθαριστικά, οικολογικά απορρυπαντικά και σαπούνια φυτικών ελαίων φιλικά προς το περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία. Τα προϊόντα διατίθενται στο e-shop και το πρατήριο του εργοστασίου, σε μια σειρά από κοινωνικά κέντρα, καταλήψεις, συνεταιρισμούς, μικρά καταστήματα σε όλη τη χώρα και σε κολεκτίβες στο εξωτερικό, ενάντια στη λογική του καθορισμού των τιμών από τα μεγάλα supermarket.

Εικόνα 3 Μέλη του αυτοδιαχειριζόμενου εργοστασίου της BIOME (Πηγή: www.presspublica.com)

Η εργασία στη BIOME είναι μια συλλογική διαδικασία με ισότιμη συμμετοχή στη χρήση και παραγωγή κοινών πόρων. Μια διαδικασία που καθιερώνει μια ζωντανή σχέση μεταξύ της εργασιακής δραστηριότητας και της παραγωγής η οποία ενώνει την καθημερινή ζωή με ένα συνεχόμενο πολιτικό αγώνα. Μέσω της κατάληψης του εργοστασίου οι εργαζόμενοι «μπλόκαραν» το οριστικό κλείσιμό του και την απώλεια αρκετών θέσεων εργασίας εν μέσω κρίσης. Παράλληλα οι εργαζόμενοι συμμετείχαν ενεργά στο κύμα διαμαρτυριών ενάντια στη λιτότητα, υποστήριξαν τις προσπάθειες άλλων εργαζομένων για τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους στους χώρους εργασίας και ανέπτυξαν ισχυρούς δεσμούς αλληλεγγύης με πλήθος κοινωνικών αγώνων.

Η βιωσιμότητα, όμως, ενός αυτοδιαχειριζόμενου εργοστασίου κρύβει και πολλούς κινδύνους. Ο μεγαλύτερος είναι ο πλειστηριασμός του οικοπέδου της Φίλκεραμ. Οι εργαζόμενοι της Βιομέ δεν θέλουν την πώληση κάποιων στρεμμάτων για να χρησιμοποιηθούν για τη λειτουργία του εργοστασίου. Οι 223 εργαζόμενοι της Φίλκεραμ περιμένοντας 4 χρόνια, υποστηρίζουν ότι έχουν κάνει πολύ υπομονή και ότι η μόνη ελπίδα για την καταβολή των αποζημιώσεών τους είναι η πώληση του οικοπέδου και ότι η ιδέα της αυτοδιαχείρισης του εργοστασίου είναι μια αυταπάτη. Θεωρούν ότι το οικόπεδο είναι αποκλειστική ιδιοκτησία της Φίλκεραμ και η Βιομέ ως θυγατρική νοίκιαζε το χώρο με ενοικιαστήριο το οποίο έληξε τον Μάρτιο του 2014 οπότε η κατάληψη είναι παράνομη. Προτείνουν μετεγκατάσταση της ΚοινΣεπ του σωματείου εργαζομένων της Βιομέ ώστε να απελευθερωθεί το οικόπεδο και να συνεχιστούν οι πλειστηριασμοί. Εκτός όμως από τους εξωτερικούς κινδύνους υπάρχουν και δυσκολίες στην εσωτερική λειτουργία του εργοστασίου. Η σύνδεση και η ανταλλαγή γνώσεων με άλλα ανακτημένα εργοστάσια και κοινωνικούς αγώνες, όπως το εργοστάσιο Ζαποπτης Αργεντινής, έπαιξαν κρίσιμο ρόλο στη δημιουργία ενός εναλλακτικού παραδείγματος εργασίας από κοινού.

Στη γραμμή παραγωγής του εργοστασίου υπάρχει η εναλλαγή ρόλων καθώς και ίση αμοιβή για όλους. Η ανάδειξη του νέου αυτού τρόπου «από κοινού εργασία» βασίζεται στην ισότητα και την άμεση συμμετοχή των μελών στη καθημερινή ζωή του εργοστασίου. Όλες οι αποφάσεις σχετικά με την παραγωγική διαδικασία και τις καθημερινές εργασίες καθώς και άλλα επιμέρους ζητήματα παίρνονται συλλογικά στην γενική συνέλευση αλλά και στη διάρκεια των καθημερινών συνελεύσεων στην αρχή της βάρδιας.

Εικόνα 4 Στιγμιότυπο από το χώρο εργασίας στη BIOME (Πηγή: www.workerscontrol.net)

3.1.5 Προσφορά στην τοπική κοινωνία και το Εργατικό Ιατρείο της BIOME

Η τοπική κοινωνία της Θεσσαλονίκης βοήθησε τους εργαζόμενους να ανακτήσουν το εργοστάσιο της BIOME και οι εργαζόμενοι με τη σειρά τους αποφάσισαν να μοιραστούν το εργοστάσιο με όλα τα κομμάτια της κοινωνίας που βρίσκονται κοντά τους. Η κοινωνική τους συνεισφορά είναι η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας για ανέργους και η αναδιανομή του πλεονάσματος πίσω στην κοινωνία.

Η πρώτη παράλληλη δομή που ιδρύθηκε ως τμήμα της στρατηγικής των εργαζομένων και της αλληλέγγυας κοινότητας είναι το Εργατικό Ιατρείο της BIOME. Πρόκειται για ένα κοινωνικό ιατρείο αλληλεγγύης όπου οι γιατροί, οι νοσηλευτές και οι ψυχοθεραπευτές παρέχουν πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας σε κάθε πολίτη που έχει ανάγκη με ή χωρίς ιατρική ασφάλιση. Το Εργατικό Ιατρείο εγκαινιάστηκε τον Δεκέμβριο του 2015 και δημιουργήθηκε μέσω της σύνδεσης δύο συλλογικοτήτων της πόλης: το Κοινωνικό Ιατρείο Θεσσαλονίκης και το Σωματείο Εργαζομένων της BIOME, προχωρώντας στο όραμα των

εργαζομένων για μια αυτοδιαχειριζόμενη κοινότητα με διαφορετική προσέγγιση και για την υγεία.

Στα δύο χρόνια της λειτουργίας του ιατρείου έχουν προσέλθει για την φροντίδα της υγείας τους άνθρωποι που προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αφετηρίες και που έχουν σαν κοινή συνισταμένη την αναζήτηση μιας ολιστικής φροντίδας για την υγεία τους. Όλοι όσοι προσέρχονται στο Εργατικό Ιατρείο ως ασθενείς, θεωρούνται και αποκαλούνται προσερχόμενοι γιατί προσέρχονται ισότιμα σε μια κοινότητα για την υγεία.

Ο τρόπος λειτουργίας του Εργατικού Ιατρείου καθορίζεται από την Γενική Συνέλευση των μελών του ιατρείου η οποία προάγει τη δημιουργική συζήτηση και τις εξωστρεφείς δράσεις. Σε αυτή συμμετέχουν τα μέλη της Ομάδας Υγείας, οι εργαζόμενοι της BIOME και είναι πάντα "ανοικτή" σε όλους όσους επιθυμούν να βοηθήσουν και να στηρίξουν την προσπάθεια αυτή. Επίσης, υπάρχει η Ομάδα Υγείας η οποία αποτελείται από γενικό ιατρό/παθολόγο, ψυχολόγο/ψυχοθεραπευτή και νοσηλεύτη/τρια οι οποίοι συνεργάζονται και μαζί με τον προσερχόμενο συνθέτουν όλα τα πεδία της ζωής του και της φροντίδας της υγείας του. Η Ομάδα Υγείας συζητάει και επεξεργάζεται τα θέματα υγείας των προσερχόμενων στο ιατρείο και την επανεξέταση- συνέχιση της φροντίδας της υγείας του με σεβασμό και τήρηση του ιατρικού απορρήτου. Επιπλέον, φτιάχνεται μια Κάρτα Υγείας για κάθε προσερχόμενο, η «διερεύνηση» του οποίου ξεκινά από την αίθουσα υποδοχής όπου τον υποδέχεται η γραμματεία και του εξηγεί τα πλαίσια λειτουργίας του ιατρείου. Η Ομάδα Υποδοχής του ιατρείου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με όλο το πλαίσιο φροντίδας υγείας στο οποίο εντάσσεται λειτουργικά και ισότιμα. Η αίθουσα αναμονής είναι ο μεταβατικός χώρος από την κοινότητα στο χώρο λήψης ιστορικού και εξέτασης. Τα μέλη της Ομάδας Υποδοχής δίνουν έμφαση στην επικοινωνία με τους προσερχόμενους ξεκινώντας από ένα περιβάλλον μη ιατρικό που θυμίζει περισσότερο χώρο όπου βρίσκονται άνθρωποι για να συζητήσουν. Η διαδικασία του ιστορικού μαζί με την κλινική εξέταση διαρκεί μιάμιση ώρα. Η Κάρτα Υγείας είναι το μέσο από το οποίο επιχειρείται η αποτύπωση πληροφοριών που θα καλύπτουν όλα τα πεδία της ζωής ενώ ταυτόχρονα σχεδιάζεται το γενεόγραμμα μέσω του οποίου αναδύεται η γενεαλογική, οικογενειακή και εργασιακή ιστορία του προσερχόμενου σε βάθος τριών γενεών. Αν ο προσερχόμενος χρειάζεται να υποβληθεί σε εργαστηριακή διερεύνηση τότε αυτό γίνεται μέσω του Κοινωνικού Ιατρείου Αλληλεγγύης ή σε περίπτωση ασφαλισμένου μέσω του ασφαλιστικού του φορέα. Η Ομάδα Υγείας στοχεύει να δημιουργήσει ένα χώρο διαλόγου

που να εμπνέει ασφάλεια και εμπιστοσύνη διερευνώντας το σωματικό – ψυχικό – κοινωνικό μέρος του όλου που αποτελεί ο άνθρωπος, με ιδιαίτερη σημασία στο εργασιακό μέρος, και επιχειρώντας συνδέσεις μεταξύ τους. Για τους εργαζόμενους της BIOME η υγεία είναι ένα αδιαπραγμάτευτο κοινωνικό ζήτημα που μας αφορά όλους και δεν πρέπει να υποτάσσεται στους νόμους της αγοράς.

Επίσης, το 2015, μεγάλο κομμάτι των εγκαταστάσεων του εργοστασίου χρησιμοποιήθηκε ως κέντρο συλλογής ειδών πρώτης ανάγκης για τους χιλιάδες πρόσφυγες που ήταν εγκλωβισμένοι στα σύνορα της χώρας. Επίσης διοργανώνονται αγορές χωρίς μεσάζοντες, συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις, παρουσιάσεις βιβλίων κ.α.

Τον Οκτώβριο του 2016 φιλοξενήθηκε στις εγκαταστάσεις της BIOME η δεύτερη Ευρωμεσογειακή Συνάντηση της οικονομίας των εργαζομένων και τον Οκτώβριο του 2018 το πρώτο φεστιβάλ συνεργατισμού με τη συμμετοχή 18 αυτοδιαχειριζόμενων επιχειρημάτων. Αυτό που ήταν κάποτε ένας συνηθισμένος χώρος εργασίας, τώρα μπορεί να συμπεριλάβει μια ποικιλία κοινωνικών σχέσεων, νέων νοημάτων, συναισθημάτων και αλληλεγγύης.

3.2 Υλικά και Μέθοδοι

3.2.1 Μεθοδολογία της έρευνας - Γενικά

Σε μία έρευνα όπως η παρούσα, κύριο μέσο συλλογής στοιχείων είναι η συνέντευξη. Σύμφωνα με τον Mishler (1996) η συνέντευξη κατέχει εξέχουσα θέση ανάμεσα στις ερευνητικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται στις κοινωνικές επιστήμες και τις επιστήμες της συμπεριφοράς. Αποτελεί βασικό εργαλείο ποιοτικής έρευνας το οποίο δίνει στον ερευνητή πολλές δυνατότητες διερεύνησης των θεμάτων που τον απασχολούν. Οι Kahn και Cannell (1957) ορίζουν τη συνέντευξη ως ένα εξειδικευμένο είδος προφορικής αλληλεπίδρασης που ξεκινά με ένα συγκεκριμένο σκοπό και εστιάζεται σε κάποια συγκεκριμένη θεματική περιοχή. Αποτελεί μία ασυνήθιστη μέθοδο δεδομένου ότι περιλαμβάνει τη συλλογή στοιχείων μέσω της άμεσης λεκτικής συναλλαγής μεταξύ ατόμων. Σύμφωνα με τον Ιωσιφίδη (2003) η συνέντευξη ως εργαλείο δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να κατανοήσει κοινωνικές συμπεριφορές και αντιλήψεις των ερωτώμενων μέσα από τα δικά τους μάτια.

Στη δομημένη συνέντευξη ο ρόλος του ερευνητή είναι να ρωτήσει τις ερωτήσεις και να σημειώσει τις απαντήσεις σε μια προσχεδιασμένη φόρμα όπως είναι για παράδειγμα το

ερωτηματολόγιο και ο ρόλος του υποκειμένου έρευνας είναι να παράσχει τις απαντήσεις στις ερωτήσεις που υποβάλλονται από τον ερευνητή. Βασίζεται λοιπόν, σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων το οποίο τίθεται με τον ίδιο ενιαίο τρόπο σε όλους τους ερωτώμενους. Οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες τόσο ως προς το περιεχόμενό τους όσο και ως προς τη σειρά με την οποία ακολουθεί η μία την άλλη (Dunn,2000). Στην ποιοτική έρευνα οι ερωτήσεις είναι ανοικτού τύπου έτσι ώστε οι συμμετέχοντες να μπορούν να εκφράσουν καλύτερα τις εμπειρίες τους χωρίς περιορισμούς από τις αντιλήψεις του ερευνητή ή από παλαιότερα ευρήματα. Μια ανοικτού τύπου ερώτηση επιτρέπει στο συμμετέχοντα να δημιουργήσει τις απαντήσεις.

Τα βασικότερα πλεονεκτήματα της συνέντευξης ως μεθοδολογία άντλησης πληροφορίας και δεδομένων είναι:

- Επιτρέπει στον ερευνητή να αντλήσει πληροφορία σε βάθος ιδιαίτερα αν πρόκειται για τη διερεύνηση πολύπλοκων κοινωνικών διαδικασιών, συμπεριφορών και αντιλήψεων.
- Προϋποθέτει την αμεσότητα της σχέσης μεταξύ του ερευνητή και του συνεντευξιζόμενου.
- Επιτρέπει στον ερευνητή να κατανοήσει κοινωνικές συμπεριφορές, στάσεις και αντιλήψεις των ερωτώμενων δηλαδή να δει τον κοινωνικό κόσμο και τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από τις εμπειρίες των κοινωνικών υποκειμένων.

Τα μειονεκτήματα της συνέντευξης παρουσιάζονται ως εξής:

- Η συνέντευξη είναι μία μέθοδος που είναι εξαιρετικά χρονοβόρα όχι μόνο ως προς την υλοποίησή της αλλά και ως προς την φάση του σχεδιασμού και της απόκτησης πρόσβασης στους ερωτώμενους.
- Η μέθοδος προϋποθέτει αυξημένα επικοινωνιακά προσόντα από την πλευρά του ερευνητή, ευαισθησία, πραγματικό ενδιαφέρον και ευελιξία.
- Πολλές φορές ένα σημαντικό τμήμα της πληροφορίας που αντλείται μέσα από συνεντεύξεις δεν είναι απαραίτητο ή τελικά δεν γίνεται αντικείμενο ανάλυσης.
- Σε πολλές περιπτώσεις το υποκειμενικό στοιχείο είναι κυρίαρχο. Αυτό δημιουργεί προβλήματα στην αξιοπιστία των αποτελεσμάτων (Stewart και Cash1991, Kvale 1996)

Η συνέντευξη, λοιπόν, είναι μια κοινωνική, διαπροσωπική συνάντηση και όχι απλά και μόνο μία άσκηση συλλογής δεδομένων. Υπάρχει η ανάγκη να αναδειχθεί η γνωστική πλευρά της συνέντευξης διασφαλίζοντας ότι ο ερευνητής γνωρίζει επαρκώς το αντικείμενο ώστε να μπορεί να διεξάγει τη συνέντευξη με υπευθυνότητα και χωρίς να αισθάνεται ότι απειλείται από την έλλειψη γνώσεων. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της συνάντησης πρέπει να ενημερωθεί ο συνεντευξιαζόμενος για τη φύση ή το σκοπό της συνέντευξης και να αποπειραθεί να τον κάνει να νιώσει άνετα. Πρέπει να εξηγηθεί ο τρόπος με τον οποίο θα καταγραφούν οι απαντήσεις και αν υπάρξει μαγνητοφώνηση πρέπει να υπάρχει συγκατάθεση του ατόμου που δίνει την συνέντευξη. Ο ερευνητής πρέπει να κατανοεί ότι ο ίδιος είναι ένα εργαλείο συλλογής δεδομένων και να προσπαθήσει να μην αφήσει τις προκαταλήψεις, τις απόψεις ή την περιέργειά του να επηρεάσουν τη συμπεριφορά του. Είναι επίσης σημαντικό να μην αποκλίνει από τη μορφή και το πρόγραμμα της συνέντευξης, αν και πολλά προγράμματα επιτρέπουν κάποια ευελιξία στην επιλογή των ερωτήσεων (Tuckman, 1972).

Τέλος, η δεοντολογική διάσταση της συνέντευξης πρέπει να βρίσκεται πάντα στο μυαλό του ερευνητή διασφαλίζοντας την ωφέλεια και πρέπει να λάβει υπόψη του τι θεωρείται δεδομένο για παράδειγμα όταν τα άτομα επιθυμούν να πουν κάτι ανεπίσημα, το κύρος τέτοιου είδους πληροφοριών πρέπει να διασαφηνιστεί πριν ξεκινήσει η συνέντευξη.

Για τους σκοπούς της έρευνας χρησιμοποιήθηκε επίσης η ποιοτική μέθοδος. Η ποιοτική μέθοδος είναι μια πλαισιοθετημένη δραστηριότητα η οποία τοποθετεί τον παρατηρητή στον κόσμο. Αυτή συνιστάται σε ένα σύνολο ερμηνευτικών και υλικών πρακτικών, οι οποίες κάνουν τον κόσμο ορατό. Αυτές οι πρακτικές μετασχηματίζουν τον κόσμο. Μετατρέπουν τον κόσμο σε μια σειρά από αναπαραστάσεις του εαυτού, των συνεντεύξεων, των συνομιλιών, των φωτογραφιών, των μαγνητοφωνήσεων και των σημειώσεων σε ημερολόγια. Η ποιοτική έρευνα περιλαμβάνει μια ερμηνευτική, νατουραλιστική προσέγγιση στον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι οι ποιοτικοί ερευνητές μελετούν τα πράγματα στο φυσικό τους πλαίσιο, επιχειρώντας να δώσουν νόημα ή να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα με όρους των νοημάτων που οι άνθρωποι δίνουν σε αυτά. (Denzin και Lincoln 2005)

Η ποιοτική έρευνα είναι χρήσιμη στα εξής:

- Προσφέρει μία μοναδική εμπειρία του τρόπου προσέγγισης και κατανόησης των βιωμάτων και της συμπεριφοράς των συμμετεχόντων στην έρευνα.

- Βοηθά να διερευνηθούν ζητήματα για τα οποία η γνώση που διαθέτουμε είναι πενιχρή ή αμφισβητούμενη. Μας βοηθά δηλαδή να αναπτύξουμε θεωρίες για τα υπό διερεύνηση φαινόμενα, κυρίως για αυτά που δεν έχουμε επαρκή γνώση και αφορά συγκεκριμένους πληθυσμούς ή ομάδες.
- Βοηθά να αναπτύξουμε μια πιο σύνθετη, λεπτομερή περιγραφή και κατανόηση του υπό διερεύνηση ζητήματος. Τις λεπτομέρειες αυτές τις αποκτάμε με την άμεση επαφή με τα πρόσωπα της έρευνας καταγράφοντας τις ιστορίες τους, παρατηρώντας τη συμπεριφορά τους και εντοπίζοντας τις πρακτικές τους στο πλαίσιο που ζουν και εργάζονται.
- Βοηθά να ακούσουμε τις ιστορίες των υποκειμένων και να κατανοήσουμε σε βάθος τις συμπεριφορές και τις πρακτικές τους ελαχιστοποιώντας συγχρόνως με την κατάλληλη συνεργασία μαζί τους σε όλα τα στάδια της έρευνας, τις σχέσεις εξουσίας που συνήθως υπάρχουν σε τέτοια ζητήματα.
- Βοηθά να έχουμε καλύτερη κατανόηση του πλαισίου όπου τα υποκείμενα ζουν και εργάζονται
- Είναι απαραίτητη όταν οι ποσοτικές μετρήσεις και οι στατιστικές αναλύσεις δεν ταιριάζουν με το υπό διερεύνηση αντικείμενο. Για παράδειγμα, τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ανθρώπων είναι δύσκολο να τις κατανοήσουμε με τη χρήση ποσοτικών δεδομένων και οι μετρήσεις αυτές μπορεί να μην είναι ευαίσθητες σε τέτοια ζητήματα όπως αυτά που αφορούν τις διαφορές των δύο φύλων, τη φυλή, τις ατομικές διαφορές κ.α. (Ισαρη, Πουρκός 2015)

3.2.2 Περιγραφή της έρευνας

Για τις ανάγκες της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική μέθοδος και ως τεχνική συλλογής δεδομένων η δομημένη συνέντευξη με ανοικτού τύπου ερωτήσεις. Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε σε εκπρόσωπο του αυτοδιαχειριζόμενου εργοστασίου της Βιομέ, ο οποίος επιλέχθηκε από την γενική συνέλευση των εργαζομένων. Στη γενική συνέλευση συζητήθηκε, επίσης, το αίτημα για μελέτη και αναφορά του εγχειρήματος στην παρούσα εργασία από την οποία και έλαβα θετική απάντηση καθώς και τα στοιχεία του εργαζομένου με τον οποίο θα επικοινωνούσα για τη λήψη της συνέντευξης.

Οι ερωτήσεις που κλήθηκε να απαντήσει ο συνεντευξιζόμενος έχουν σχέση με την εργασιακή του εμπειρία έως τώρα στο εργοστάσιο και την εργασιακή του εμπειρία στο προηγούμενο καθεστώς, τον τρόπο λειτουργίας τους εργοστασίου καθώς και κάποιες

πληροφορίες για το εργοστάσιο οι οποίες υπήρχαν από τη βιβλιογραφία και απλά διασταυρώθηκαν ή εμπλουτίστηκαν με περισσότερες λεπτομέρειες.

3.3 Αποτελέσματα

Στη συνέχεια παρατίθενται οι απαντήσεις του συνεντευξιαζόμενου θεματολογικά ομαδοποιημένες. Οι ερωτήσεις διαρθρώνονται γύρω από θέματα που αφορούν: α) γενικά περιγραφικά δεδομένα (αντικείμενο επιχείρησης, ιστορικό ίδρυσης) β) στατιστικά δεδομένα (απασχολούμενο προσωπικό) γ) τρόπος λειτουργίας και διαχείρισης (δομή, στελέχωση, λειτουργία, διαχείριση) δ) νομικά θέματα ε) κοινωνικά θέματα (αλληλεπίδραση με κοινωνία, κοινωνικές δράσεις, στήριξη κοινωνίας) στ) σχέση με παρόμοια εγχειρήματα.

A. Περιγραφικά στοιχεία

Αντικείμενο επιχείρησης

1. Τι παράγει η Βιομέ?

Φυσικά καθαριστικά, οικολογικά καθαριστικά, σαπούνια φυτικών ελαίων.

10. Γιατί η αλλαγή της παραγωγής από δομικά υλικά σε οικολογικά απορρυπαντικά, δεδομένου ότι υπήρχε η τεχνογνωσία και τα μηχανήματα για την παραγωγή των προϊόντων που παρήγαγε πριν η επιχείρηση?

Αρχικά η παραγωγή είχε να κάνει μόνο με τα φυσικά καθαριστικά και τα σαπούνια φυτικών ελαίων. Επιλέχτηκε η παραγωγή προϊόντων που χρησιμοποιούνται σε κάθε σπίτι καθημερινά, είναι ωφέλιμα για τον άνθρωπο που τα χρησιμοποιεί και ασφαλή για το περιβάλλον και έχουν προσιτή τιμή. Επίσης, απαιτούνταν σχετικά μικρό κεφάλαιο εκκίνησης. Η απόφαση αυτή πάρθηκε σε συνδιαμόρφωση με την κοινότητα αλληλεγγύης που υποστήριζε τη BIOME από τα πρώτα της βήματα.

Ιστορικό ίδρυσης (αιτία)

4. Ποιοι κατά τη γνώμη σας ήταν οι λάθος χειρισμοί της διοίκησης που οδήγησαν στο κλείσιμο του εργοστασίου της Βιομέ?

Οικονομική κακοδιαχείριση της μητρικής εταιρίας εις βάρος της θυγατρικής

B. Στατιστικά στοιχεία

2. Πόσα άτομα εργάζεστε αυτή τη στιγμή στη Βιομέ?

24 μέλη στον συνεταιρισμό.

3. Πόσοι από εσάς εργαζόσαστε στη Βιομέ πριν την επανάκτηση του εργοστασίου?

18 από τους 24.

Γ. Τρόπος λειτουργίας και διαχείρισης

7. Δώστε μας μια εικόνα της παραγωγικής διαδικασίας και πως επιλέγεται ποιος θα δουλέψει σε ποια θέση?(γίνεται κυκλικά, εναλλάσσονται οι θέσεις κ.λ.π)

Όλες οι εργασίες οργανώνονται από την καθημερινή συνέλευση στο εργοστάσιο. Εκεί καθορίζονται ποιες είναι οι εργασίες που πρέπει να γίνουν και τι αναλαμβάνει ο καθένας και η κάθε μία. Προσπαθούμε να εφαρμόσουμε την κυκλικότητα στην ανάληψη καθηκόντων, έτσι ώστε όλα τα μέλη να γνωρίζουν όσο το δυνατόν περισσότερα πόστα και να μπορούν να συνεισφέρουν.

8. Με τι κριτήρια γίνονται οι προσλήψεις?

Δεν μιλάμε για προσλήψεις, αλλά για ένταξη νέων μελών στο εγχείρημα. Βασικό είναι το νέο μέλος να γνωρίζει τον χαρακτήρα του εγχειρήματος και να πιστεύει στην αυτοδιαχείριση. Για αυτό και πρώτα απευθυνόμαστε σε μέλη των πρωτοβουλιών αλληλεγγύης στη BIOME. Εκτός από αυτά, μπαίνουν και κριτήρια γνώσεων και εργασιακής εμπειρίας όταν πρόκειται να καλυφθεί μια ανάγκη με συγκεκριμένες απαιτήσεις.

9. Πώς καλύφθηκαν οι διοικητικές θέσεις δεδομένου ότι οι περισσότεροι εργαζόμενοι εργάζονταν στην παραγωγή?

Δεν υπάρχουν διοικητικές θέσεις. Όλες οι αποφάσεις λαμβάνονται από τη συνέλευση των εργαζομένων. Υπάρχουν δουλειές “γραφείου”, οι οποίες γίνονται κυρίως από νέα μέλη που εντάσσονται στο εγχείρημα.

11. Πώς αποκτήθηκε η τεχνογνωσία για την παραγωγή οικολογική απορρυπαντικών?

Για τα φυσικά καθαριστικά από πληροφορίες στο διαδίκτυο και από συμβουλές αλληλέγγυων με κάποια σχετική γνώση ή εμπειρία. Για τα οικολογικά καθαριστικά εντάχθηκαν στο εγχείρημα 2 μέλη με γνώσεις χημείας.

12. Ποιος είναι ο τρόπος διανομής των προϊόντων σας?

- Εργοστάσιο
- πρατήριο της ΣΕ BIOME στην Αθήνα (Περιστέρι)
- e-shop (με κατ' οίκον διανομή σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη από εμάς τους ίδιους, σε συνεργασία με ΕΛΤΑ και μεταφορικές σε οποιοδήποτε σημείο της χώρας)
- 10άδες σημεία διάθεσης σε πολλές πόλεις της Ελλάδας (κυρίως Αθήνα και Θεσσαλονίκη), τα οποία είναι συνεργατικά παντοπωλεία, καταναλωτικοί συνεταιρισμοί, mini market γειτονιάς. Παρόμοια σημεία διάθεσης και σε πόλεις της Ευρώπης.
- Αγορές χωρίς μεσάζοντες
- οικογιορτές
- φεστιβάλ (πολιτικά & πολιτιστικά)

13. Πώς παίρνονται οι αποφάσεις για τη λειτουργία του εργοστασίου?

Από την καθημερινή συνέλευση στο εργοστάσιο και από τη γενική συνέλευση των εργαζομένων κάθε 2 εβδομάδες (μέσω skype με τους συνάδελφους στην Αθήνα). Καμία απόφαση δεν λαμβάνεται από τη Διοικούσα επιτροπή.

14. Ποια η αμοιβή σας – πώς πληρώνεστε?

Ίση αμοιβή για ίδιο χρόνο εργασίας ανεξαρτήτως παλαιότητας, εμπειρίας, εξειδίκευσης, τυπικών προσόντων. Μηνιαία παίρνουμε ένα ποσό μεγαλύτερο από το επίδομα ανεργίας.

19. Πώς γίνεται η διανομή των κερδών, αν υπάρχουν

Δεν μιλάμε για κέρδος, αλλά για όφελος ή πλεόνασμα. Εκτός από το να μοιράζεται ισότιμα στα μέλη που εργάστηκαν, ένα τμήμα επανεπενδύεται σε αγορά πρώτων υλών και εξοπλισμού, μιας και βλέπουμε το εγχείρημα ως κάτι που θα συνεχίσει να υπάρχει στο μέλλον. Ένα κομμάτι επιστρέφεται με ποικίλους τρόπους στην ίδια την κοινωνία η οποία μας βοήθησε για να υπάρχουμε μέχρι σήμερα.

20. Η παραγωγή και η λειτουργία του αυτοδιαχειριζόμενου εργοστασίου καλύπτει τις εργασιακές θέσεις και τους μισθούς?

Ναι. Βιοποριζόμαστε, έστω και δύσκολα μέχρι στιγμής, αποκλειστικά και μόνο από την εργασία μας. Χωρίς δάνεια από καπιταλιστικές τράπεζες ή επιχορηγήσεις.

Δ. Νομικά θέματα

15. Σε ποια φάση βρίσκονται οι δικαστικές διεκδικήσεις σας και τι γίνεται με τον πλειστηριασμό του οικοπέδου?

Βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη. Τον Ιούνιο ξεκινάει η 4η προσπάθεια για την πλειστηρίαση του. Εκτός από την επιτυχημένη μέχρι τώρα προσπάθεια για μπλοκάρισμα των πλειστηριασμών, έχουμε καταθέσει (μαζί με την ομάδα των νομικών μας) εδώ και χρόνια ολοκληρωμένη πρόταση για τη νομική επίλυση της υπόθεσης στο Υπουργείο Εργασίας. Μπορεί άμεσα να γίνει εφαρμογή νόμων και να δοθεί λύση, αλλά απουσιάζει η πολιτική βούληση από πλευράς όλων των κυβερνήσεων που πέρασαν αυτά τα χρόνια, συμπεριλαμβανομένης και της τωρινής.

5. Ποια τα αιτήματά σας τώρα?

Νόμιμη άδεια χρήσης στο χώρο του εργοστασίου, όσο συνεχίζουμε την παραγωγική διαδικασία. Δημιουργία νομικού πλαισίου που να επιτρέπει σε εργαζόμενους να λειτουργήσουν μόνοι τους τις επιχειρήσεις που έχουν εγκαταλειφθεί από τα αφεντικά τους. Τα μέσα παραγωγής στα χέρια των εργατών - τα εργοστάσια ανοιχτά στην κοινωνία – ο πλούτος στα χέρια αυτών που τον παράγουν.

6. Τι απαντά το Υπουργείο εργασίας?

Συνήθως δεν απαντάει τίποτα.

Ε. Κοινωνικά θέματα

16. Ποια η γνώμη-στάση σας απέναντι στους πρώην εργαζόμενους της Φίλκεραμ?

Δεν διάλεξαν το δρόμο του αγώνα που τους προτείναμε και ακολουθούμε εμείς, αλλά από πλευράς μας νιώθουμε πως δεν έχουμε να διαχωρίσουμε τίποτα με τους πρώην συναδέλφους μας.

17. Ποια η στήριξη της τοπικής κοινωνίας?

Ο ρόλος του αλληλέγγυου κόσμου της Θεσσαλονίκης ήταν κομβικός για την έναρξη και τη συνέχιση του αγώνα των εργαζομένων της BIOME. Υπάρχει επίσης στήριξη και συνεργασία με τα συνεργατικά εγχειρήματα της Θεσσαλονίκης.

18. Πώς «ανταποδίδεται» σαν σωματείο εργαζομένων αυτή τη στήριξη στην τοπική κοινωνία?

Το εργοστάσιο είναι πάντα ανοιχτό σε κάθε αγωνιζόμενο κομμάτι της κοινωνίας, σε κάθε άνθρωπο που νιώθει την ανάγκη να εκφραστεί πέρα από τα στεγανά της κυριαρχίας. Έχουν διοργανωθεί εκατοντάδες δρώμενα πολιτικού και πολιτιστικού περιεχομένου. Το εργοστάσιο χρησιμοποιήθηκε και ως σταθμός συγκομιδής προϊόντων πρώτης ανάγκης για τους συνανθρώπους μας που ήταν εγκλωβισμένοι στην Ειδομένη.

22. Πόσο μπορεί να αντέξει ένα εργοστάσιο υπό εργατικό έλεγχο μέσα σε μια καπιταλιστική κοινωνία και μάλιστα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης.

Όσο η κοινωνία και το κίνημα στηρίζει τέτοιες προσπάθειες.

23. Πιστεύετε ότι τα αυτοδιαχειριζόμενα και αλληλέγγυα εγχειρήματα είναι η απάντηση στη σημερινή κρίση στη Ελλάδα και την απώλεια των θέσεων εργασίας?

Όχι μόνο για τη σημερινή κρίση. Δεν βλέπουμε την αυτοδιαχείριση ως μια “λύση ανάγκης” μέχρι να επιστρέψει η “κανονικότητα”. Θεωρούμε πως η αυτοδιαχείριση είναι ο μόνος τρόπος για πραγματικά αξιοπρεπή εργασία, για το πέρασμα του πλούτου στα χέρια αυτών που τον παράγουν. Οραματιζόμαστε και προσπαθούμε για τη μετάβαση σε μια άλλη οικονομία, την οικονομία των εργαζομένων πέρα από και ενάντια σε κράτος και κεφάλαιο, και μια άλλη κοινωνία αλληλεγγύης, ισότητας και αξιοπρέπεια

ΣΤ. Σχέση με παρόμοια εγχειρήματα

21. Έχοντας επαφές και με άλλα εγχειρήματα του εξωτερικού όπως το εργοστάσιο κεραμοποιίας Zanoni στην Αργεντινή, πιστεύετε ότι υπάρχουν κοινά σημεία μεταξύ των εργαζομένων και πόσο σας βοήθησε η εμπειρία τους στη λειτουργία του εργοστασίου της Βιομέ?

Τα κοινά που μας ενώνουν είναι απείρως περισσότερα από τις διαφορές που μπορεί να έχουμε. Με αυτά συμπορευόμαστε ώστε βήμα-βήμα να χτίσουμε ένα λειτουργικό δίκτυο μεταξύ μας που θα περιλαμβάνει και δομές υποστηρικτικές στα εμπλεκόμενα εγχειρήματα.

3.4 Συζήτηση

Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας παρουσίασαν μια ενδιαφέρουσα άποψη σχετικά με την αντίληψη των εργαζομένων στο πρώτο αυτοδιαχειριζόμενο εργοστάσιο στην Ελλάδα το οποίο επαναλειτούργησε από τους εργαζόμενους όταν η διοίκηση το εγκατέλειψε.

Η παρούσα παραγωγή του εργοστασίου είναι τα φυσικά και οικολογικά καθαριστικά και όχι τα δομικά υλικά που ήταν η αρχική παραγωγή. Ενώ είναι σχεδόν αναμενόμενο λόγω της εμπειρίας των 18 εργαζομένων που προέρχονται από το χώρο της παραγωγής καθώς και των μηχανημάτων που υπάρχουν στο κατελημμένο εργοστάσιο, να παραχθούν δομικά υλικά, η παραγωγή στρέφεται σε διαφορετικό αντικείμενο. Στην απόφαση αυτή έπαιξαν ρόλο το μικρό κεφάλαιο εκκίνησης που απαιτούνταν για την άμεση έναρξη της παραγωγής καθώς και η κοινότητα αλληλεγγύης που στήριξε από την αρχή τους εργαζόμενους και συμμετείχε στις πρώτες συνελεύσεις και συνέβαλαν με τις γνώσεις και την πείρα τους στην παραγωγή των νέων προϊόντων.

Στη λογική των αλληλέγγυων εγχειρημάτων, οι προσλήψεις των έξι ατόμων που έγιναν για να καλύψουν νέες ανάγκες προτιμήθηκαν άτομα που αφενός είχαν τις απαιτούμενες γνώσεις για τις θέσεις εργασίας και αφετέρου προέρχονται από τις ομάδες πρωτοβουλίας αλληλεγγύης της ΣΕΒΙΟΜΕ ως «ανταπόδοση» για την στήριξη και γιατί είναι απαραίτητο το νέο μέλος να γνωρίζει το χαρακτήρα του εγχειρήματος και να πιστεύει στην αυτοδιαχείριση.

Οι εργασίες οργανώνονται καθημερινά στο εργοστάσιο από τη συνέλευση που γίνεται πριν την έναρξη της βάρδιας. Σε αυτή αποφασίζεται τι αναλαμβάνει ο καθένας προσπαθώντας να εφαρμόσουν την κυκλικότητα στην ανάληψη καθηκόντων με εξαίρεση τις διοικητικές θέσεις ή δουλειές γραφείου οι οποίες γίνονται κυρίως από τα νέα μέλη του εγχειρήματος. Εκτός από την συνέλευση που γίνεται πριν την έναρξη της παραγωγής για να λυθούν τα καθημερινά ζητήματα υπάρχει και η γενική συνέλευση η οποία πραγματοποιείται κάθε δύο εβδομάδες και στην οποία συζητούνται και παίρνονται αποφάσεις για όλα τα θέματα που προκύπτουν στο εργοστάσιο. Στη συνέλευση αυτή συμμετέχουν εκτός από τα μέλη του εργοστασίου στη Θεσσαλονίκη και τα μέλη που εργάζονται στο πρατήριο της ΣΕ ΒΙΟΜΕ στην Αθήνα οι οποίοι συμμετέχουν μέσω Skype. Οι διαδικασίες μέσω των οποίων λαμβάνονται οι αποφάσεις είναι αμεσοδημοκρατικές, εφόσον ουσιαστικά έχει καταργηθεί το Δ.Σ. Σαν αποτέλεσμα οι αποφάσεις λαμβάνονται απευθείας από τη γενική συνέλευση των εργαζομένων, αποφεύγοντας έτσι τη λογική της ανάθεσης.

Όλοι οι εργαζόμενοι – μέλη λαμβάνουν ίση αμοιβή ανεξαρτήτως παλαιότητας, εμπειρίας και προσόντων. Το ποσό της αμοιβής επιτρέπει στα μέλη να βιοπορίζονται αφού το ποσό της αμοιβής τους είναι λίγο μεγαλύτερο από το μηνιαίο επίδομα ανεργίας του ΟΑΕΔ. Επίσης, όπως σε όλα τα αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα, τα κέρδη αν υπάρχουν

μοιράζονται ισότιμα στα μέλη που εργάστηκαν ή επενδύονται στην αγορά πρώτων υλών. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι στο καταστατικό του συνεταιρισμού, στη συγκεκριμένη περίπτωση ΚοινΣεπ, είναι εγγεγραμμένα όλα τα μέλη του, αλλά αμείβονται μόνο όσοι συμμετέχουν στην παραγωγή και είναι αυτοί που μοιράζονται και τα κέρδη αν υπάρχουν στο τέλος της χρήσης. Ένα μέρος των κερδών επιστρέφεται με διάφορους τρόπους στην τοπική κοινωνία η οποία βοήθησε στην επιβίωση του εγχειρήματος.

Ένα άλλο κοινό γνώρισμα με τα εγχειρήματα που μελετήσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο είναι η άρνηση κάθε μορφής επιχορήγησης από τράπεζες ή κράτος. Οι μόνες απαιτήσεις από το κράτος είναι η νόμιμη άδεια χρήσης του χώρου του εργοστασίου και η δημιουργία νομικού πλαισίου που να επιτρέπει σε εργαζόμενους να λειτουργήσουν μόνοι τους τις επιχειρήσεις που έχουν εγκαταλειφθεί από τα αφεντικά τους. Αναγνωρίζουμε λοιπόν κοινά στοιχεία και διεκδικήσεις με άλλα εργοστάσια ανά τον κόσμο όπως αυτό της FaSinPat πρώην Zanussi στην Αργεντινή. Μολονότι το πολιτικό πλαίσιο και οι αγωνιστικές παραδόσεις έχουν μεγάλες διαφορές, οι δύο εμπειρίες αποτελούν μέρος της ίδιας διαδικασίας, της άρνησης των εργατών να δεχτούν αδιαμαρτύρητα τις επιπτώσεις της νέας οικονομικής πραγματικότητας.

Στο πλαίσιο της αυτοδιαχείρισης κινείται και η διανομή των προϊόντων. Τα προϊόντα διατίθενται προς πώληση από το εργοστάσιο της Θεσσαλονίκης και το e-shop τους, το πρατήριο στην Αθήνα, σε διάφορους χώρους ανά την Ελλάδα και την Ευρώπη όπως αυτοδιαχειριζόμενα παντοπωλεία και συνεταιρισμούς καταναλωτών, σε αγορές χωρίς μεσάζοντες και φεστιβάλ.

Άλυτο παραμένει το ζήτημα του πλειστηριασμού του οικοπέδου της μητρικής Φίλκεραμ κομμάτι του οποίου είναι και το εργοστάσιο της Βιομέ. Τον Ιούνιο του 2019 ξεκινάει η τέταρτη προσπάθεια για την πλειστηρίασή του. Οι προηγούμενες τρεις προσπάθειες απέτυχαν χάρη στις διαμαρτυρίες των εργαζομένων και των ανθρώπων που συμπαραστέκονται στο εγχείρημα. Δεν στηρίζονται όμως μόνο στο μπλοκάρισμα του πλειστηριασμού αλλά και στην πρόταση που έχουν καταθέσει στο Υπουργείο Εργασίας με την ομάδα των δικηγόρων τους για τη νομική επίλυση της υπόθεσης. Πιστεύουν ότι μπορεί άμεσα να δοθεί λύση αλλά καμία κυβέρνηση μέχρι τώρα δεν κινείται προς αυτή την κατεύθυνση. Εκτός από την εκάστοτε κυβέρνηση, εναντίον τους στρέφονται και οι πρώην εργαζόμενοι της Φίλκεραμ οι οποίοι περιμένουν τον πλειστηριασμό του οικοπέδου για να πάρουν τα χρήματα των αποζημιώσεων. Οι εργαζόμενοι της ΣΕ ΒΙΟΜΕ τους

πρότειναν το δρόμο που ακολούθησαν και οι ίδιοι αλλά παρόλο που αρνήθηκαν πιστεύουν ότι δεν έχουν να χωρίσουν τίποτα με τους πρώην συναδέλφους τους στη Φίλκεραμ.

Πολύ σημαντική για την επιβίωση ενός τέτοιου εγχειρήματος είναι όπως είδαμε και στην Αργεντινή η στήριξη της τοπικής κοινωνίας. Επισημαίνεται ότι η στήριξη της τοπικής κοινωνίας της Θεσσαλονίκης ήταν κομβική για την έναρξη και τη συνέχιση του αγώνα γι' αυτό και το εργοστάσιο είναι πάντα ανοιχτό σε κάθε αγωνιζόμενο κομμάτι της κοινωνίας. Αυτό αποδεικνύεται από τη λειτουργία του ιατρείου, από τα εκατοντάδες δρώμενα πολιτικού και πολιτιστικού περιεχομένου και από την χρησιμοποίηση του χώρου για τη συγκομιδή προϊόντων πρώτης ανάγκης για τους μετανάστες στην Ειδομένη. Διακρίνουμε λοιπόν πόσο συνδεδεμένα είναι τα εγχειρήματα αυτά με ένα μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας και χωρίς την συμπαράστασή τους θα ήταν αδύνατον να υπάρξουν.

Τέλος η άποψη των μελών της ΣΕ ΒΙΟΜΕ είναι ότι παρόλο που η επαναλειτουργία του εργοστασίου και η εγκατάλειψή του από την διοίκηση έγινε κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, η αυτοδιαχείριση δεν ήταν λύση ανάγκης μέχρι να επιστρέψει η οικονομία σε ρυθμούς ανάπτυξης. Θεωρούν ότι η αυτοδιαχείριση είναι η μόνη λύση για αξιοπρεπή εργασία και οραματίζονται μία άλλη οικονομία που θα βασίζεται στην κοινωνία της αλληλεγγύης, της ισότητας και της αξιοπρέπειας.

Κεφάλαιο 4

Συμπεράσματα

Σήμερα, εν μέσω της οικονομικής κρίσης, η αλληλέγγυα και συνεργατική οικονομία είναι ένας τρόπος συνάντησης του εργατικού κινήματος που αγωνίζεται. Η κοινωνική παραγωγή παύει να είναι δραστηριότητα αποκλειστικά οικονομική και αποτελεί όλο και περισσότερο πολιτική πράξη, ανθρώπινη επικοινωνία και αναγνώριση, εδραίωσης και αξιοπρέπειας της κοινωνικής υπόστασης του εργαζόμενου. Το οικονομικό σύστημα λειτουργεί εκ νέου με βάση μη οικονομικά κίνητρα. Η οικονομική βάση αυτής της κοινωνίας δεν δημιουργείται μόνο μέσα από την κοινωνική οικονομία αλλά και από δομές που στήνουν αγωνιστικά συνδικάτα, εργατικές και πολιτικές συλλογικότητες, καλλιτεχνικά ρεύματα κ.α για την επιβίωση και την αξιοπρέπεια. Σε κάθε περίπτωση η κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία έρχεται να πάρει τη θέση του καταρρέοντος κράτους πρόνοιας και αποτελεί ένα σπουδαίο πεδίο ανάπτυξης και συγκρότησης, ένα πραγματικό πειραματικό εργαστήριο για αγοραίους θεσμούς, οι οποίοι έρχονται να υποκαταστήσουν τους πολιτειακούς και κρατικούς. Ιδίως σε συνθήκες οικονομικής κρίσης είναι η μόνη απάντηση όσων μένουν εκτός της απασχόλησης και εκτός της κοινωνικής προστασίας.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα μέχρι σήμερα, έχουμε μετακίνηση του κέντρου βάρους των δραστηριοτήτων της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας με έμφαση στην αλληλέγγυα φύση όπως το ηθικό εμπόριο, την αλληλέγγυα χρηματοδότηση, τα αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα κ.λ.π. Εδώ εντάσσεται και η προσφορά αγαθών και υπηρεσιών από κοινωνικές και αλληλέγγυες επιχειρήσεις που συνδυάζουν εθελοντισμό, πώληση στην αγορά και ενίοτε κρατική επιδότηση. Τα παραδείγματα αυτά συνιστούν για κάποιους νησίδες οικονομικής δραστηριότητας και κουλτούρες διοίκησης και οργάνωσης δραστηριοτήτων με κινηματικά χαρακτηριστικά που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση ενός νέου παραγωγικού, κοινωνικού και δημοκρατικού παραδείγματος για μια άλλη ευημερία.

Ο εργατικός έλεγχος και τα αυτοδιαχειριστικά εγχειρήματα είναι μία συνεχής διαδικασία. Είναι μία διαδικασία επανεκκίνησης που οδηγεί από το ατομικό συμφέρον στο γενικό συμφέρον όλης της κοινωνίας και αντίστροφα. Οι προσπάθειες για αλληλεγγύη και αυτοοργάνωση στις επιχειρήσεις υπάρχουν και εξακολουθούν να αναδύονται, η

υπεράσπιση και η επιτυχία αυτών των εγχειρημάτων διαμορφώνει τις προϋποθέσεις του παραδείγματος για τους υπόλοιπους εργαζομένους.

Οι ανακτημένες από τους εργαζόμενους επιχειρήσεις έχουν αποδείξει ότι δεν είναι ένα παροδικό φαινόμενο, ούτε αποτελούν μια άλλη εκδοχή του παλιού συνεταιριστικού κινήματος. Πρόκειται για μια διαδικασία με πολλές προοπτικές και σημαντικά κοινωνικό αντίκτυπο, η οποία μας δείχνει ένα εναλλακτικό δρόμο της οικονομίας, μια δυνατότητα που δεν έχει εξερευνηθεί ακόμη επαρκώς και μένει ακόμη να ερευνησουμε που μπορεί να μας οδηγήσει.

Τα παραδείγματα της αλληλέγγυας οικονομίας θα μπορούσαν να επιταχύνουν την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων, χρειάζεται όμως να ξεπεραστούν δομικά προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας που μέχρι σήμερα καθιστούν αμφίβολη την επιτυχία τέτοιων εγχειρημάτων.

Η οικονομία αλληλεγγύης ενσωματώνει τη συνεργασία, τη συλλογική συμμετοχή και τη δράση ενώ ταυτόχρονα θέτει τον άνθρωπο στο επίκεντρο της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Βιβλιογραφία

Azzellini D. (2019). *The Class Strikes Back: Self-Organized Worker's Struggles in the Twenty-first Century* .Haymarket Books.

Davranche, G. (2014). *Αυτοδιαχείριση:Μια ιδέα πάντα επίκαιρη*. Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Downing, J. D. (2011). *Encyclopedia of Social Movement Media*. Sage.

Figart, D. M. (2017). *Stories for Progressive Institutional Change* . Palgrave.

Dunn K. (2000). *Interviewing στο Hay*. Oxford University Press.

Koutroulis A. Panagopoulos Y (2016) Asymmetry in the response of unemployment to output changes in Greece. *The Journal of economics asymmetries*

Linkln, N. K. (2005). *The Sage Handbook of Qualitative Research*.Sage Publications.

Moncur, O. (2011). *Η Λογική της Συλλογικής Δράσης*. Παπαζήσης.

Poirier, Y. (2014). *3ο Φόρουμ Οικονομίας Αλληλεγγύης της Ασίας*. Κούαλα Λουμπούρ Μαλαισία.

Restakis, J. (2010). *Humanizing the Economy* . New Society Publishers.

Ruggeri, A. (2014). *Οι ανακτημένες επιχειρήσεις της Αργεντινής*. Ακυβέρνητες Πολιτείες .

Zikidis, S. C. (2017). *Social and Solidarity Economy: The World's Economy with a Social Face* .Routledge .

Μητρόπουλος Α. (2008). *Εργασιακές Σχέσεις και Κοινωνικός Μετασχηματισμός*. Αθήνα: Λιβάνη.

Αδάμ, Σ. (2012). *Κοινωνική Οικονομία και Ενεργητικές Πολιτικές Ένταξης* . Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας.

Αδάμ, Σ., & Παπαθεοδώρου, Χ. (2010). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Αποκλεισμός*. Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας.

Δασκάλου Γ. (1992). *Αστικοί και Γεωργικοί Συνεταιρισμοί* . Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική ΕΠΕ.

Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας (2002). *Προοπτικές Απασχόλησης στον Τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*. Σάκκουλας.

Ευθυμίου, Κ. (2014). *Εργατική βοήθεια και Κοινωνική αλληλεγγύη*. Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Ντούλια Θ. (2017). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα :Μια Δυναμική Προοπτική Ενάντια στην Οικονομική Κρίση*. Οσελότος .

Καπογιάννης, Τ. Ν. (2012). *Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία*. Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Κατσορίδας, Δ. (2016). *Εργατικός Έλεγχος, Κοινωνικοποίηση, Αυτοδιαχείριση*. Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Λιερός, Γ. (2012). *Υπαρκτός καινούριος κόσμος*. Εκδόσεις των Συναδέλφων.

Ίσσαρη Μ, Πουρκός Φ (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας Εφαρμογές στη Ψυχολογία και την Εκπαίδευση: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*.

Συλλογικό. (2018). *Greece in the 21st Century:A Crisis Manifesto*.Routledge.

Παράρτημα

Ερωτήσεις συνέντευξης

1. Τι παράγει η Βιομέ?
2. Πόσα άτομα εργάζεστε αυτή τη στιγμή στη Βιομέ?
3. Πόσοι από εσάς εργαζόσαστε στη Βιομέ πριν την επανάκτηση του εργοστασίου?
4. Ποιοι κατά τη γνώμη σας ήταν οι λάθος χειρισμοί της διοίκησης που οδήγησαν στο κλείσιμο του εργοστασίου της Βιομέ?
5. Ποια τα αιτήματά σας τώρα?
6. Τι απαντά το Υπουργείο εργασίας?
7. Δώστε μας μια εικόνα της παραγωγικής διαδικασίας και πως επιλέγεται ποιος θα δουλέψει σε ποια θέση?(γίνεται κυκλικά, εναλλάσσονται οι θέσεις κ.λ.π)
8. Με τι κριτήρια γίνονται οι προσλήψεις?
9. Πώς καλύφθηκαν οι διοικητικές θέσεις δεδομένου ότι οι περισσότεροι εργαζόμενοι εργάζονταν στην παραγωγή?
10. Γιατί η αλλαγή της παραγωγής από δομικά υλικά σε οικολογικά απορρυπαντικά, δεδομένου ότι υπήρχε η τεχνογνωσία και τα μηχανήματα για την παραγωγή των προϊόντων που παρήγαγε πριν η επιχείρηση?
11. Πώς αποκτήθηκε η τεχνογνωσία για την παραγωγή οικολογική απορρυπαντικών?
12. Ποιος είναι ο τρόπος διανομής των προϊόντων σας?
13. Πώς παίρνονται οι αποφάσεις για τη λειτουργία του εργοστασίου?
14. Ποια η αμοιβή σας – πώς πληρώνεστε?
15. Σε ποια φάση βρίσκονται οι δικαστικές διεκδικήσεις σας και τι γίνεται με τον πλειστηριασμό του οικοπέδου?
16. Ποια η γνώμη-στάση σας απέναντι στους πρώην εργαζόμενους της Φίλκεραμ?
17. Ποια η στήριξη της τοπικής κοινωνίας?
18. Πώς «ανταποδίδεται» σαν σωματείο εργαζομένων αυτή τη στήριξη στην τοπική κοινωνία?
19. Πώς γίνεται η διανομή των κερδών, αν υπάρχουν
20. Η παραγωγή και η λειτουργία του αυτοδιαχειριζόμενου εργοστασίου καλύπτει τις εργασιακές θέσεις και τους μισθούς?
21. Έχοντας επαφές και με άλλα εγχειρήματα του εξωτερικού όπως το εργοστάσιο κεραμοποιίας Zanon στην Αργεντινή, πιστεύετε ότι υπάρχουν κοινά σημεία

μεταξύ των εργαζομένων και πόσο σας βοήθησε η εμπειρία τους στη λειτουργία του εργοστασίου της Βιομέ?

22. Πόσο μπορεί να αντέξει ένα εργοστάσιο υπό εργατικό έλεγχο μέσα σε μια καπιταλιστική κοινωνία και μάλιστα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης.

23. Πιστεύετε ότι τα αυτοδιαχειριζόμενα και αλληλέγγυα εγχειρήματα είναι η απάντηση στη σημερινή κρίση στη Ελλάδα και την απώλεια των θέσεων εργασίας?